

Çekte Düzenleme Tarihi ve Düzenleme Tarihinde Tahrifat Yapılmasının Sonuçları

Das Ausstellungsdatum des Schecks und die Folgen der Fälschung hinsichtlich des Ausstellungsdatums

Dr. Öğr. Üyesi Safiye Nur BAĞRIAÇIK SİMİL*

ÖZ

Çekte düzenleme tarihinin bulunması çekin zorunlu unsurlarından birisidir. Tahrifat ise, düzenleyen tarafından doldurularak tedavüle çıkarılan bir çekteki imza veya beyanların, ilgililerin rızası dışında sonradan değiştirilmesi, silinmesi, düzeltilmesi, çizilmesi veya ekleme yapılması anlamına gelir. Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesine göre bir poliçe metni değiştirildiği takdirde, değiştirmeden sonra poliçe üzerine imza koymuş olan kişiler, değişmiş metne ve ondan önce imzasını koyanlarsa eski metne göre sorumlu olur. Türk Ticaret Kanunu'nun 818 inci maddesinin 1 inci fıkrasının ö bendinin atfı sebebiyle bu hüküm çeklere de uygulanmaktadır. Şayet düzenleyen başta olmak üzere tüm sorumluların rızasının alınması suretiyle değişiklik yapılmışsa bunun tahrifat olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Çalışmamız kapsamında uygulamada görülen hâllerden birisi olan çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapılması görünüm şekilleri incelenmiş olup cezai sonuçları kapsam dışında tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çek, düzenleme tarihi, tahrifat, sorumluluk.

* T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, (sn.bagriacik@iku.edu.tr). ORCID: 0000-0002-4399-1102.

Date of Issuance of Cheque and Consequences of Falsification Regarding Issuance Date

ABSTRACT

The date of issue is one of the mandatory elements of a cheque. On the other hand, falsification means any alteration, erasure, correction, crossing out or addition to the signatures and declarations on a cheque which has been filled out by the issuer and put into circulation, without the consent of those concerned. Pursuant to Article 748 of the Turkish Commercial Code, if the text of a policy is amended, the persons who put their signatures on the policy after the amendment shall be liable according to the amended text and those who put their signatures before the amendment shall be liable according to the former text. Due to the attribution of subparagraph ö of paragraph 1 of Article 818 of the Turkish Commercial Code, this provision is also applicable to cheques. If the amendment has been made by obtaining the consent of all responsible parties, especially the issuer, it is not possible to characterize this as falsification. Within the scope of our study, falsification of the date of issue of the cheque, which is one of the cases seen in practice, has been examined in its forms of appearance, and its penalty consequences have been excluded from the scope.

Keywords: *Cheque, date of issue, falsification, liability.*

I. GENEL OLARAK DÜZENLEME TARİHİ VE TAHRİFAT KAVRAMLARI

A. Düzenleme Tarihi

Kambiyo senetlerinde zorunlu ve ihtiyari unsurlar bulunur. Çekte zorunlu unsurlar Türk Ticaret Kanunu'nun 780 inci maddesinde "çek" kelimesi, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havale, muhatabın ticaret unvanı, ödeme yeri, düzenlenme tarihi ve yeri, düzenleyenin imzası, banka tarafından verilen seri numarası, karekod şeklinde belirtilmiştir. Görüldüğü üzere düzenleme tarihi çekte zorunlu

unsurlardan biridir¹. Bununla beraber Türk Ticaret Kanunu'nun 781 inci maddesinin 1 inci fıkrasında, 780 inci maddedeki unsurlardan birisini içermeyen senedin çek sayılmayacağı da açıkça ifade edilmiştir².

Düzenleme tarihi, çekin zorunlu unsurlarından olması yanında ibraz süreleri, ehliyet, temsil ve tasarruf yetkisi, caymaya ilişkin hükümler, protesto çekilmesi ve karşılıksızdır işlemine ilişkin süreler bakımından da büyük önem taşır³.

Çekte düzenleme tarihi koşulunun yerine getirilmiş sayılması için, çekte düzenleme tarihi olarak bir tarihin yazılmış olması yeterlidir⁴. Çekin geçerli olabilmesi için düzenleme tarihinin mutlaka gün, ay ve yıl

¹ Adolf Baumbach/Wolfgang Hefermehl/Matthias Casper, *Wechselgesetz, Scheckgesetz, Recht des Zahlungsverkehrs mit AGB-Banken/Scheckbedingungen und einer Einführung in das Wertpapierrecht*, C. H. Beck Verlag, München, 24. Auflage, 2020, ScheckG Art. 1, Rn. 6. Keşide günü ifadesi yerine düzenleme tarihi ifadesinin daha isabetli olduğu yönünde bkz. Ali Bozer/Celal Göle, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021, s. 254.

² Alman hukukunda da Baumbach/Hefermehl/Casper, ScheckG Art. 1, Rn. 6.

³ Turgut Kalpsüz/Faruk Erem/Gürkan Çelebican, *Hukuki Yönden Çek*, Ankara, 1974, s. 63; Fatih Bilgili/Ertan Demirkapı, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Dora Kitabevi, 2019, s. 151; Hans Kuhn, (Hrsg. Heinrich Honsell), *Obligationenrecht Kurzkommentar*, 2014, 1. Auflage, Helbing Lichtenhahn Verlag, Art. 1100, Rn.7; Ernst A. Widmer, (Hrsg: Heinrich Honsell/Nedim Peter Vogt/Rolf Watter) *Basler Kommentar Wertpapierrecht*, Helbing Lichtenhahn Verlag, 1. Auflage, 2012, OR Art. 1100 Rn. 12; Jörg Schwartz, (Hrsg. Jolanta Kren Kostkiewicz/Stephan Wolf/Marc Amstutz/Roland Fankhauser), *OR Kommentar Schweizerisches Obligationenrecht*, Orell Füssli Verlag AG, 4. Auflage, 2023, Art. 1100, Rn.9; Mehmet Bahtiyar, "Yargıtay Kararları Işığında Kambyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkansızlığı", *Batider*, Y. 1999, C. 20, S.1, s. 41; Hayri Domaniç, *TTK Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*, Eskin Matbaası, İstanbul 1990, s. 551; Mustafa Eser Cinbaş, *Kambyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler ve Sahtecilik*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 226; Erol Ertekin/ İzzettin Karataş, *Uygulamada Ticari Senetler*, Yetkin Yayıncılık, 1996, s. 224.

⁴ Oğuz İmregün, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Filiz Kitabevi, 2007, İstanbul, s. 126.

olarak gösterilmesi gerekir⁵. Gün ve ayın gösterildiği ancak yılın belirtilmemiş olduğu senedin çek vasfı kazanması mümkün değildir⁶. Bazen yılın kısaltılarak veya gün ve ayın yerlerinin değiştirilerek yazıldığı çeklerle de karşılaşmaktadır. Bu durumda çekin geçerli olup olmadığı hususunda doktrinde bizim de katıldığımız görüşe göre tarihin şüpheye yer vermeyecek şekilde belirli olması halinde çek geçerli sayılır⁷. Bir başka görüş ise, gün ve ayın yerleri değiştirilerek düzenlenmiş çekler bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 797 inci maddesinin uygulanmasının zor olduğu gerekçesiyle bu şekilde düzenlenen çeklerin geçersiz sayılmasının daha uygun olacağını ifade etmektedir⁸.

Düzenleme tarihinin belirli bir tarih olması dışında ayrıca mümkün bir tarih de olması gerekir⁹. Örneğin, "30 Şubat 2023" gibi imkânsız tarihler takvimde bulunmamaları sebebiyle çekin geçersiz olmasına yol açıyordu¹⁰. Ancak sonraki yargı kararlarına bakıldığında

⁵ Abuzer Kendigelen, *Çek Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, s. 111; Bozer/Göle, s. 254; Hüseyin Ülgen/Mehmet Helvacı/Arslan Kaya/Fusun Nomer Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021, s. 288; Cinbaş, s. 227; Asuman Yılmaz, *Kambiyo Senetlerinde (Çek-Bono-Poliçe'de) Def'iler*, 2017, Aristo Yayınevi, s. 247.

⁶ Bozer/Göle, s. 254; Kendigelen, s.111; Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Turhan Kitabevi, 1997, s. 1052.

⁷ Kendigelen, s. 111, Öztan, s.1053, Seza Reisoğlu, *Çek Hukuku*, Ankara, 2011, s. 66; Kaya (Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 289.

⁸ Bozer/Göle, s.254 vd.

⁹ Mehmet Bahtiyar/Nihat Taşdelen/Levent Biçer/Esra Hamamcıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2022, s.144. TTK m. 795 ile Çek K. m. 3/8' göre, düzenleme tarihinin gerçeğe aykırı bir şekilde yazılmasına bile imkân olduğu yönünde bkz. Bilgili/Demirkapı, s. 151.

¹⁰ Yargıtay CGK 31.01.1994 T., E. 1993/10-334, K. 1994/413 sayılı kararında, "...keşide gün ve yeri" çekin asli unsuru olarak kabul edilmiştir. Maddede yazılı unsurlardan birinin eksikliği halinde senedin çek olarak kabul edilemeyeceği Yasanın 693. maddesinde belirtilmiştir. Çekte, keşide tarihi duraksamaya meydan vermeyecek şekilde açık ve yıl içinde var olan bir günün tarihi olmalıdır. Çekin; zaman ölçü birimi olan takvimde mevcut olmayan bir tarihte düzenlendiğinin belirtilmesi halinde, imkansız olan bu tarih "keşide tarihi" olarak kabul edilemez ve çekin yasal bu unsurunun varlığı ileri sürülemez. Maddi olayda, sanık tarafından

örneğin “29 Şubat 2023”, “30 Şubat 2023” ve “31 Şubat 2023” veyahut “31 Nisan 2023”, “31 Haziran 2023” şeklinde düzenlenen çeklerin o ayın son günü olarak düzenlendiği ve çek vasfını taşıdığı kabul edilmektedir¹¹.

düzenlenen çek 30.2.1991 tarihlidir. 30 Şubat mümkün olmayan bir tarih olduğundan, çekin yasal unsurları gerçekleşmemiştir...” şeklinde hükmü tesis edilmiştir (Kazancı İçtihat Bankası, Erişim Tarihi: 01.12.2023)

- ¹¹ “... takip dayanağı bonolarda tanzim tarihinin 30.2.1997 olarak yazılı olması nedeniyle gerçeği yansıtmadığı ve bunun TTK.nun 688/6. maddesine aykırı bulunduğundan bahisle takibin iptal edildiği görülmektedir. Tanzim tarihinin 30.2.1997 olarak yazılmış olması hâlinde bu durumun belgenin bono olma özelliğini ortadan kaldıracakını kabul etmek aşırı bir şekilcilik olup, hakkın zayiine neden olur. Her ne kadar Şubat ayının 30. günü söz konusu olamaz ise de, tanzim tarihinin bu şekilde gösterildiği hallerde bunun yanlışından kaynaklandığının ve bu eksikliğin bononun niteliğini etkilemediğinin ve tanzim tarihinin Şubat ayının son günü olarak yazıldığı kabulü gerekir. O hâlde borçlunun esasla ilgili itirazlarının incelenip hasil olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsizdir.” YHGK, E. 2000/12-1011, K. 2000/1076, T. 21.6.2000. “...Dairemizce oluşturulan ve Hukuk Genel Kurulu’na da benimsenen içtihatlar doğrultusunda 30.02.2002 tanzim tarihi imkansız bir tarih olmayıp Şubat ayının son gününde tanzim edildiğinin kabulü gerekir. Özellikle birbirini takip eden bonolarda açıklanan biçimde tarihin yazılı olması kambyo senedi olma özelliğini etkilemez. Aksinin düşünülmesi aşırı şekilcilik olup, hak zayiine sebebiyet vereceğinden mercice keşidecinin lehdar ciranta imzasına itiraz edemeyeceği de nazara alınarak itirazın reddine karar vermek gerekirken yazılı şekilde karar tesisi isabetsizdir.”12. HD, 6.10.2003, 15511/19297 (Kazancı İçtihat Bankası, Erişim Tarihi: 11.11.2023). “Takip konusu çeklerden ikisi 31.04.2009 ve 31.06.2009 tarihlerini taşımaktadır. Mahkemece bu iki keşide tarihinin geçerli tarihler olmadığı, bu nedenle çeklerin TTK. 692. maddesindeki zorunlu unsurları taşımamaları nedeniyle takibin iptaline karar verilmiştir. Ancak çeklerdeki tanzim tarihlerinin 31.04.2009 ve 31.06.2009 olarak yazılmaları halinde bu durumun belgenin çek olma niteliğini ortadan kaldıracakını kabul etmek aşırı bir şekilcilik olup, hakkın zayiine neden olur. Her ne kadar Nisan ve Haziran aylarının 31. günü söz konusu olamaz ise de keşide tarihinin bu şekilde gösterildiği hallerde, bunun yanlışından kaynaklandığının ve bu eksikliğin çekin niteliğini etkilemediğinin ve keşide tarihlerinin Nisan ve Haziran aylarının son günü olarak yazıldığı kabulü gerekir. (HGK.nun 21.06.2006 tarih, 12/1011-1076 K.)” 12. HD, 06.07.2009, 6765/14741 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 15.11.2023).

Doktrinde Öztan¹², çekte “31 Nisan 1996” veya “29 Şubat 1996” tarihlerinin çekte düzenleme tarihi olarak gösterilmesi durumunda düzenleme tarihinin “30 Nisan 1996” veya “28 Şubat 1996” olarak kabul etmek gerektiğini, böylelikle senedin çekin geçersiz olmadığını kabul etmenin faydalı olduğunu; ancak “30 Şubat 1996” veya “32 Nisan 1996” gibi açıkça mantığa aykırı düzenleme tarihinin gösterildiği hâllerde senedin çek olarak geçerli olmaması gerektiğini ileri sürerken; Pulaşlı ise, “30.02.2020” veya “31.04.2021” gibi tarihlerin unutkanlıkla veya düzenleyen tarafından kötü niyetli bir şekilde yazılmış olması hâlinde çekin geçersiz sayılması yaptırımını aşırı şekilcilik ve kötü niyetli düzenleyeni ödüllendirmek olduğunu belirtmiştir¹³. Şayet, “32.02.2023” veya “22.14.2023” şeklindeki tarihler yazılmışsa böyle bir günün veya ayın takvimde yer alması imkânsız olduğu için çek geçersiz olur¹⁴.

Türk Ticaret Kanunu’nda düzenleme tarihinin yeri ile ilgili olarak belirlenmiş bir kural bulunmamakla birlikte¹⁵ çekin ön yüzünde yer alması gerektiği kabul edilir. Düzenleme tarihinin çekin üst köşelerine veya imzanın yanına atılmış olmasının bir önemi yoktur¹⁶. Uygulamada bankalar tarafından matbu olarak bastırılan çek yapraklarında düzenleme tarihinin yazılması için çekin sağ üst köşede

Doktrinde de bkz. Bozer/Göle, s.255; Reisoğlu, s. 65; Bilgili/Demirkapı, s. 152; Bahtiyar, s. 48. 30 Şubat gibi olmayan bir tarihin düzenleme tarihi olarak yazılmasında senedin geçersizliğine yol açtığı yönünde görüşler olmakla birlikte Yargıtay’ın aksi görüşte olduğu ve bu konu ile ilgili kararlar için bkz. Mahmut Bilgen, “Kambiyo Senetlerinde Tahrifat (Değişiklik Yapılması)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Özel S. 2009, (Basım Yılı: 2010), s. 997; Cinbaş, s. 229.

¹² Öztan, s.1053.

¹³ Hasan Pulaşlı, *Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları*, Adalet Yayınevi, 2021, §27 N. 46. Aynı yönde bkz. Ali Ayli/Didem Yardımcıoğlu, “Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan)*, Y. 2014, C.16, Özel Sayı, s. 3211; Yılmaz, s.247.

¹⁴ Bozer/Göle, s.255; Reisoğlu, s. 65; Kendigelen, s. 115; Öztan, s. 1053; Pulaşlı, §27 N. 46.

¹⁵ Abuzer Kendigelen/İsmail Kırca, *Kıymetli Evrak Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021, N.365; Cinbaş, s. 227.

¹⁶ Öztan, s. 467; Kendigelen/Kırca, N.365; Bahtiyar, s. 46.

düzenleme tarihi için yer ayrıldığı görülmekte, düzenleme tarihi de genellikle ayrılan bu yere yazılmaktadır¹⁷.

Çektteki yazılar veya imza ile düzenleme tarihinin farklı fiziki özelliklere sahip olan kalemlerle yazılmış olması o senedin çek olma niteliğini etkilemez¹⁸. Nitekim bir Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında dava konusu 30.03.2010 düzenleme tarihli çekte bu tarihin ilk yazılış hâlinde yer alan ay ve yıl hanelerinin sonradan düzeltildiği ve değişikliklerin altında paraf olduğu, düzenleme tarihinin ay hanesinde değişiklik yapan kalem ile parafı yapan kalemin benzer özelliklere sahip olmasına rağmen, yıllar hanesindeki düzeltmenin yapıldığı kalemin farklı nitelikte olsa bile atılan parafın düzenleme tarihinin ay ve yıl bölümlerinde yapılan iki ayrı değişikliği de kapsadığı yönünde karar vermiştir¹⁹.

B. Tahrifat Kavramı

Tahrifat kavramı senette mevcut olan bazı imza veya beyanların kazınarak yahut herhangi bir şekilde hukuka aykırı olarak değiştirilmesi

¹⁷ Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3212.

¹⁸ Öztan, s. 470; Reisoğlu, s.163 vd.

¹⁹ Yargıtay HGK T.06.03.2013, E. 2012/12-862, K. 2013/319 (Legalbank, Erişim Tarihi: 01.04.2023). Kararda karşı oy bulunmaktadır. Karşı oy özetle "... Yüksek Kurulca yapılacak iş, parafın iki değişikliği de kapsayıp kapsamadığını açıklığa kavuşturmaktan ibarettir. Değişikliğin birisinin kimyasal maddeyle diğerinin ise kalemle yapılmış olması karşısında hayatın olağan koşulları gereği tek parafın farklı yöntemle yapılan iki değişikliği kapsamadığı ve bu sebeple yerel mahkeme direnme kararının onanması gerektiği görüşünde olduğumdan..." şeklindedir. Bir başka Yargıtay kararında da, borçlunun çekin keşide tarihinde ay bölümünde yapılan tahrifatı kabul edip paraf ettiğini ve yıla ilişkin yapılan değişikliğin bilgisi dışında yapıldığını ileri sürdüğü bir uyuşmazlıkta mahkeme borçlunun parafının çekin ay ve yıl açısından yapılan değişikliği kapsayacağını aksini iddia edilmesi hâlinde borçlunun mahkemeye başvurabileceğini belirterek itirazın reddine karar vermiştir. Yargıtay 12 HD. 12809/13770, T. 08.11.1999. (Erdoğan Moroğlu/ Abuzer Kendigelen, *İçtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu*, On İki Levha Yayıncılık, 2014, s.721)

veya silinmesidir²⁰. Bu anlamda çekteki tahrifat, düzenleyen tarafından doldurularak tedavüle çıkarılan bir çekteki imza ve beyanların, ilgililerin rızası dışında sonradan değiştirilmesi, silinmesi, düzeltilmesi, çizilmesi veya ekleme yapılması anlamına gelir²¹. Bir başka ifadeyle tahrif edilmiş çekteki beyanlarla, senet metninde mevcut olan düzenleyenin asli beyanlarıyla uyumlu olmaması hâlidir²². Yargıtay vermiş olduğu bir kararında tahrif edilmiş çeki “çek üzerinde elle

²⁰ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 138; Nurkut İnan, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1981, s. 34. Ömer Teoman, *Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt 1, Hukuki Mütalaalar, I Kitap*, 1989-1991, İstanbul, 1992, s. 19 vd.; Ertekin/Karataş, s. 822.

²¹ Domaniç tahrif edilmiş çeki şu şekilde tanımlamıştır: Düzenleyenin gerçek imzasını taşıyan bir çekin, düzenleyen veya bankaya zarar verecek, lehtar veya hamile fazla haklar sağlayacak şekilde çek metninde değişiklikler yapılmasıdır. Domaniç, s. 840. Benzer şekilde: Müge Tekil, *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*, İstanbul, 1997, s. 81; Ersin Çamoğlu, *Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri*, Vedat Kitapçılık, 2020, N. 347; Sami Karahan/Zekeriya Arı/Hayri Bozgeyik/Tahir Saraç/ Mücahit Ünal, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Mimoza Yayıncılık, 2015, s. 408; Ebru Tüzemen Atik, *Açık Kambiyo Senetleri*, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 242; Hanife Aydın/Zehra Badak, “Çekin Ödeme İçin İbrahimde Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y. 2021, C. 20, S. 41, s. 914; Hilal Yener Tanın, “Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Kaynaklanan Sorumluluk”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, S. 2, Y. 2017, s. 813; Ekrem Törüner, “Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekarlık ve Tahrifat”, *ABD*, 1980, S. 1, s. 211; Funda, Özdin, *Muhatabın Keşideciye Karşı Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekten Doğan Sorumluluğu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 3 vd.

²² Thomas C. Hippele, (Honsell/Vogt/Watter) *Basler Kommentar OR Art. 1132*, Rn. 3; Pulaşlı, §30 N. 3. Düzenleyen belgeyi imzaladığında ancak içeriği orijinal beyanına karşılık gelmeyecek şekilde değiştirilmişse tahrifat meydana gelmiş olur. Hans Kuhn, (Honsell), *KUKO OR, Art.1132*, Rn.2. Çeke sonradan gerçek dışı unsurların eklenmiş olması hâlinde sahte değil tahrif edilmiş bir çek söz konusu olur. Bozer/Göle, s. 402.

doldurulan kısımlarda çeki düzenleyen rızası dışında yapılan değişiklikleri ifade etmektedir” şeklinde tanımlamıştır²³.

Tahrifat, kambiyo senedinin lehtara verilmesinden sonra senet metninde yapılan değişikliklerdir²⁴. Senedin içeriğini teşkil eden düzenleyen tarafından imzalanan metin değiştirildiğinde Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi anlamında tahrif edilmiş çek söz konusu olur²⁵. Ancak düzenleyen yaptığı değişikliklerle birlikte, düzenleyen başta olmak üzere tüm sorumluların rızası alınarak yapılan değişikliklerin tahrifat olarak nitelendirilmesi mümkün değildir²⁶.

Geçerli bir kambiyo senedinde senetten sorumlu olanların rızası alınmadan değiştirilmesine ilişkin olarak, Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi *“Bir poliçe metni değiştirildiği takdirde, değiştirmeden sonra poliçe üzerine imza koymuş olan kişiler, değişmiş metne ve ondan önce imzasını koyanlar ise eski metne göre sorumlu olurlar.”* şeklinde kabul edilmiştir²⁷.

²³ 19. CD., E. 2019/35817, K. 2020/415, T. 27.1.2020. (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi:12.12.2022)

²⁴ Mahmut Coşkun, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 2022, s. 120.

²⁵ Schwartz (Kren Kostkiewicz/Wolf/Amstutz/Fankhauser), Art.1132 Rn. 1.

²⁶ Teoman, s. 21; Bozer/Göle, s. 402; Yener Tanın, s. 813; Aydın/Badak, s.914; Tekil, s. 81; Törüner, s.210; Paslı, Ali, Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek, İstBD., Y. 2000, C. 74, S. 7-8-9, s. 650; Öztan, s. 864; Coşkun, s.120; Marco Athos Rizzi, (in: Kren Kostkiewicz/Wolf/Amstutz/Fankhauser), Art.1068 Rn. 8. *“.... çekin keşide tarihindeki paraf imzaların, keşidecinin (HLC Müh...Tic. Ltd. Şti.) eli ürünü olup olmadığı, eli ürünü değilse çekin keşide tarihinde tahrifat yapıp yapılmadığı, tahrifat var ise, keşide tarihinin tahrifattan önceki gerçek haliyle bankaya ibrazın süresinde olup olmadığı belirlenmek suretiyle oluşacak sonuca göre karar verilmesi için mahkeme kararının bozulması cihetine gidilmiştir.”* Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 04.03.2021 tarihli ve 2021/1391 E., 2021/2475 K. sayılı kararı (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 18.07.2023)

²⁷ İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1068 inci maddesinde de değişiklikten önce kambiyo senedini imzalayan kişi, imzaladığı metne göre, sonradan imzalayan kişi ise değişiklikten sonraki haliyle sorumludur. Michele Bernasconi, (Honsell/Vogt/Watter) Basler Kommentar OR Art.1068 Rn. 2; Hans Kuhn, (Hrsg. Vito Roberto/Hans Rudolf Trüeb), CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht Art. 772-1186 OR und BEG, Schulthess Juristische Medien AG, 2016, OR. Art. 1068, Rn 1-6. Ayrıca

Senet metnindeki değişikliklerin ne şekilde gerçekleştirileceği hususunda Türk Ticaret Kanunu'nda hüküm bulunmamağaysa da geçerli değişikliklerin etkisi Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesinde düzenlenmiştir²⁸. Bu hüküm Türk Ticaret Kanunu'nun 818 inci maddesinin 1 inci fıkrasının ö bendinin atfı sebebiyle çeklere de uygulanmaktadır²⁹.

Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi çerçevesinde verilen rıza değişikliğin imzalanması veya paraflanması ile gerçekleştirilir³⁰. Çek üzerinde yapılan değişiklik imza veya parafla onaylanmamakla birlikte inkâr da edilmemiş ise kendilerine karşı ileri sürülür³¹. Düzenleyen çeki usulüne uygun bir şekilde doldurup teslim ettikten sonra tahrifat gerçekleşirse, eylem düzenleyenin kendi hâkimiyet (etki)

yapılan değişikliğin senet metnini etkilemesi gerektiği yönünde bkz. Bernasconi, (Honsell/Vogt/Watter) Basler Kommentar OR Art.1068 Rn.4.

²⁸ Tüzemen Atik, s. 243.

²⁹ Mehmet Köle/Fatma Görgülü, "Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2016, C. 21, S. 35, s. 85; Merve Kandıralı Karadayı, *Çekte Düzenleyenin Sorumluluğu*, Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 185.

Ayrıca 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 660 inci maddesinin kenar başlığı da "*senet metninde değişiklikler*" dir. Ancak metin içindeyse "*tahrifat*" ibaresi kullanılmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 758 inci maddesinde ise madde kenar başlığı aynı kalmış ancak metin içindeki tahrifat ibaresi kaldırılmıştır. Çalışmanın ileriki bölümlerinde değineceğimiz üzere senet üzerinde değişiklikler sadece tahrifat şekilde oluşmayabileceği için bu değişiklik kanaatimizce yerinde olmuştur.

³⁰ Yargıtay vermiş olduğu bir kararında davaya dayanak yapılan keşide tarihi 31.05.2006 olan bir çekin daha sonra 31.03.2006 olarak değiştirildiğini ve bu değişikliğin paraf edilmemiş olduğunu, bu nedenle görüşte tahrif edilmiş bir çek olduğunu ve bu çek istianeden dava açılmasının mümkün olmadığını bu nedenle de hamilin keşideciye karşı açtığı alacak davasının reddine karar verilmesi gerektiğini belirterek kararı davalı yararına bozmuştur. (Bkz. Yargıtay 11 HD. E.2012/952, K. 2013.1458, T. 23.01.2013, Kazancı İçtihat Bankası, Erişim Tarihi: 01.03.2023)

³¹ Domaniç, s. 389.

alanı dışında meydana geldiği için kusuru yoktur³². Senet metnine tahrif edilmeden önce imza koyanlar tahrif edilmemiş metinden, tahrifattan sonra imza koyarlarsa, tahrif edilmiş metinden sorumlu olur³³.

Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesinde ifade edilen "*senet metninde*" ibaresiyle anlaşılması gereken sadece düzenleyenin iradesini yansıtan hususlar değil, senedin bütünüdür. Bu nedenle metin dışına yazılan düzenleme tarihi, yeri de olmak üzere, ciro, aval gibi kayıtlarda yapılan değişiklikler de Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi kapsamında değerlendirilmelidir³⁴.

Tahrifat eyleminin hukukî niteliği haksız fiildir³⁵. Bu nedenle, tahrifat eylemini gerçekleştiren kimse şartları mevcutsa Türk Borçlar Kanunu'nun 49 uncu vd. maddelerinden düzenlenen haksız fiil hükümlerine göre de sorumlu tutulabilmesi mümkündür³⁶.

Çek üzerinde birçok şekilde tahrifat yapılabilir. Konumuz çekin düzenleme tarihi üzerinde yapılan tahrifattır. Bu nedenle sadece çekin düzenleme tarihindeki değişikliğin somut görünümüleriyle sınırlı tahrifatın tespiti ve ispatına ilişkin değerlendirilecektir.

³² Hipple, (Honsell/Vogt/Watter), Basler Kommentar, Art.1132, Rn. 5.

³³ Alman hukukunda da aynı yönde bkz. Baumbach/Hefermehl/Casper, WG Art. 69, Rn. 8.

³⁴ Çamoğlu, N. 62. Poliçe metni ibaresi içine "*keşidecinin imzası*" ve poliçenin şekil şartlarında olup da poliçe metni dışına yazılmış hususların da girdiği yönünde bkz. İmregün, s. 60. Maddedeki metin ibaresinin senetteki sadece borç vaadini içeren kısmı değil aksine ön ve arka yüzündeki kambiyo taahhütlerinin tamamını içine aldığı yönünde bkz. Naci Kınacıoğlu, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Gazi Büro Kitabevi, 1993, s. 157.

³⁵ Bilgen, s.988; Nuri Erdem, *Kambiyo Senet Metninde Değişiklikler (Tahrifat)*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 48; Kendigelen/Kırca, N.421.

³⁶ Bu konu hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. III. Bölüm Hukuki Sonuçlar A. Tahrifat Fiilini Gerçekleştirenin Sorumluluğu başlığı.

II. ÇEKİN DÜZENLEME TARİHİNDE DEĞİŞİKLİĞİN SOMUT GÖRÜNÜMLERİ İLE TAHRİFATIN TESPİTİ VE İSPATI

Çek metni düzenlendikten sonra çekte eksiklik veya yanlışlık yapıldığının fark edilmesi gibi çeşitli nedenlerden dolayı çekte değişiklik yapılmasına ihtiyaç duyulabilir. Bu değişiklikler çizilme, silinme kazınma vb. yöntemlerle çıkarılma şeklinde olabileceği gibi bazı hâllerde ekleme yapılması şeklinde de gerçekleşebilir³⁷.

Şüphesiz çek üzerinde yapılan bu değişikliklerin kimin tarafından yapıldığı, gerekli prosedürün izlenip izlenmediği, yapılan değişikliğe ilgililerin rızasının olup olmadığı gibi birçok husus çekten doğan sorumluluk bakımından farklı sonuçlar doğurur.

Çalışma özelinde düzenleme tarihinde tahrifat yapılması durumu uygulamada sık karşılaşılan bir durum olmakla birlikte farklı görünüm şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda uygulamada daha sık görülen şekilleri değerlendirilecektir.

Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesindeki "*tahrif edilmiş çek*" ifadesi bilinçli olarak kullanılmış olmakla birlikte kasıtlı olarak yapılan değişiklikleri belirlemek için kullanıldığı kabul edilmektedir³⁸. Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinde getirilen hüküm mehz İsviçre Borçlar Kanunu'nun 1132 inci maddesinden alınmış olup İsviçre hukukunda da bu hükmün her türlü tahrifat eylemi için uygulandığı ifade edilmiştir³⁹.

A. İradi Değişiklik

Çeki değiştiren kişinin, bilerek ve isteyerek kendi iradesine dayanarak yaptığı değişikliğe iradi değişiklik denir. Bu tür değişiklikler bazen çek ilgililerinin tamamının bazen bir kısmının bazense hiçbirinin muvafakati olmadan gerçekleşebilir. Bu bağlamda değişikliği ilgililerin rızasına dayanarak tüm ilgililerin muvafakatiyle yapılması (rızaî

³⁷ Yılmaz, s. 416-417; Bilgen, s. 986, Erdem, s.17; Cinbaş, s.115.

³⁸ Erdem, s. 23.

³⁹ Hipple, (Honsell/Vogt/Watter), Basler Kommentar, Art.1132, Rn.1.

değişiklik) ve çekte tahrifat yapılması (rıza dışı değişiklik) hâli olarak ikiye ayırabiliriz.

1. Çekin Düzenleme Tarihinde Tüm İlgililerin Muvafakatiyle Değişiklik Yapılması (Rızaî Değişiklik)

Çek metninin ilgililerin tamamının muvafakatiyle değiştirilmesi durumunda Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi uygulama alanı bulmaz. Ancak bunun için tüm ilgililerin değişikliğe muvafakati ve bu değişikliğe muvafakatin senet metnine işlenmiş olması gerekir. Bu iki şartın varlığı hâlinde çekin üzerinde yapılan değişiklikler tahrifat olarak nitelendirilemez⁴⁰. Çekin düzenlenme tarihi de ilgililerin muvafakati ile

⁴⁰ Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 207 nci maddesinde ise; *"Senetteki çıkıntı, kazıntı veya silinti ayrıca onanmamışsa, inkâr halinde göz önünde tutulmaz. Bu tür çıkıntı, kazıntı veya silinti mahkemece senedin geçerliliğine ve anlamına etkili olacak nitelikte görülürse, senet kısmen veya tamamen hükümsüz sayılabilir."* şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 207 nci maddesi uyarınca da yapılan değişikliklerin düzenleyen tarafından onaylanması hâlinde çekteki değişiklikler geçerli kabul edilecek ve çek tahrif edilmiş çek sayılmayacaktır. Bozer/Göle, s. 402; Bilgen, s. 987; Kendigelen, s. 338. "HMK'nun 207. maddesi hükmü gereğince senetteki düzeltmelerin borçlu (keşideci) tarafından paraf edilmesi gereklidir. Yani, senette mevcut olan çıkıntı veya senet metni altındaki hak ve silinti ayrıca tasdik edilmemiş ise; inkâr halinde yok hükmündedir. Bu nedenle, senet üzerinde yapılan değişikliklerin geçerli olabilmesi için, düzenleyen tarafından imza veya paraf edilmek suretiyle onaylanması gerekir. İmzaya veya paraf imzasına itiraz halinde ise, mahkemece, yönteminde imza incelemesi yapılmalıdır. Düzeltmenin onaylı olmaması veya imzanın keşideciye ait olmadığına anlaşılması halinde, düzeltme yok hükmünde olup, senedin düzeltme öncesi durumuna göre değerlendirme yapılır.

Somut olayda, borçlular vekili, takibe konu çekin keşide tarihinin 15.06.2013 iken 15.06.2014 olarak değiştirildiğini, çek bedelinin rakamla "25.000" TL yazılı iken önüne "3" rakamının eklendiğini, çek bedeli yazı ile "yirmibeşbin" yazılı iken üzeri karalanarak yanına "üçyüzyirmibeşbin" yazılmak suretiyle değiştirildiğini belirtmiştir. Takibe konu çekin, düzenlenme tarihi ve çek bedeline ilişkin "üçyüzyirmibeşbin" yazısının yanında paraf imzaların bulunduğu görülmüştür. Borçlular vekilinin, çekteki, paraf imzalarının keşideciye ait olmadığı yönünde açık bir itirazı olmadığından çekin düzenlenme tarihinin 15.06.2014, çek bedelinin yazı ile

değiştirilebilir; bu değişiklik tüm ilgililer bakımından sonuç doğurur. İlgililer, değişikliğin yanını veya altını imzalamaları yahut paraflamaları ile değişikliğe muvafakat etmiş olurlar⁴¹.

2. Çekin Düzenleme Tarihinin Tahrif Edilmesi (Rıza Dışı Değişiklik)

Çekin düzenleme tarihinin tahrif edilmesi Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi anlamında bir senet metninde değişiklik hâlidir. Çekin düzenleme tarihinde tahrifata çoğunlukla ibraz süresini geçiren hamilin başvurduğu görülmektedir⁴². Hamil herhangi bir nedenle ibraz süresini geçirdikten sonra başvurma hakkını koruyabilmek için, düzenleme tarihini öne alarak ibraz süresinin geçirilmediği görünümü yaratmak, çek bedelinin ödenmesi veya karşılıksız çek keşide etmenin yaptırımını düzenleyene karşı bir baskı aracı olarak kullanmak gibi amaçlarla bunu yapabilir⁴³.

yazılan “üçyüzyirmibeşbin” olduğunun kabulü gerekir. Diğer taraftan mahkemece yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda, çekin, rakamla değerinin belirtildiği hanedeki rakamların sol baş tarafına farklı mürekkep tonundaki kalemle "3" rakamı yazıldığı tespit edilmiş ise de bu eklemenin keşideci dışında farklı bir kişi tarafından yapıldığı iddia edilmemiş olduğundan, bu durum başlı başına çekte tahrifat yapıldığı manasına gelmez. Dolayısıyla, takibe konu çekin, paraflanmış düzenlenme tarihi dikkate alındığında süresi içinde bankaya ibraz edildiğinin kabulü gerekir.” 12. HD, 20.11.2017, 5435/14344 (Erişim Tarihi: 10.12.2023, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi).

⁴¹ Rızaî değişiklik hakkında detaylı açıklamalar için bkz. Cinbaş, s.116 vd., Erdem, s. 18 vd. Yapılan değişiklikler senedin kambiyo senedi olma vasfını etkilemiyorsa yapılmamış sayılır. Senet üzerinde onaylanamamış değişiklikler ise her hamile karşı ileri sürülebilir. Tüzemen Atik, s. 243-244; Bilgen, s. 987.

⁴² Törüner, s. 212; Sema Aydın, “Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2010, C. 5, S. 1-2, s. 81.

⁴³ Törüner, s. 212; Aydın, s. 81; Orhan Sekmen, “Sahte ve/veya Tahrif Edilmiş Çek”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Y. 2010, C. 84, S. 6, s. 3756.

Çek üzerinde yapılan tahrifata yönelik ileri sürülen defiler senet metninden anlaşılan mutlak nitelikte defilerdendir⁴⁴. Bu nedenle herkese karşı ileri sürülebildiği gibi muhatap bankaya karşı da ileri sürülebilir⁴⁵. Eğer tespit edilebiliyorsa, değişikliğin yapılmasından önce ve sonra senedi devralanlar arasında farklı biçimde ileri sürülebilir⁴⁶.

a. İbraz Sürelerinin Geçirilmesi Hâlinde Tahrif Edilmesi

Çekin düzenleme tarihinin değiştirilmesi, genellikle ibraz süresinin geçirilmesi nedenine dayanmaktadır. Ancak bununla da sınırlı değildir. Örneğin uygulamada, temel ilişkiden kaynaklanan bir uyuşmazlık sırasında verilen ihtiyati tedbir kararının sonuçlarından kurtulmak isteyen hamilin çekteki düzenleme tarihini değiştirerek çek bedelinin ödenmesini sağladığı görülmektedir⁴⁷. Böylece hamil, ihtiyati tedbirin konusu olmasına rağmen çekin düzenleme tarihini tahrif ederek, bankayı yanıltıp çek bedelinin tahsili yoluna gidebilir⁴⁸.

⁴⁴ Yılmaz, s. 426; Ertekin/Karataş, s. 835; Özgür Doğan, *Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri*, Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 40. Borçlunun hamil/alacaklıya karşı senet metninde tahrifat iddiası mutlak defidir ve mahkemece bu iddia incelenmelidir. HGK, T. 04.03.2015, E. 2013/19-1746, K.2015/896. (Legalbank, Erişim Tarihi: 13.09.2023)

Ayrıca Tahrifat defisinin geçersizlik defi olduğu ve bunların mutlak ve nispi defi olarak ayrıldığı ve bu yöndeki tartışmalar için bkz. Doğan, s. 58 vd.

⁴⁵ Pulaşlı, §7 N.19. Ayrıca tahrifat defi hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Doğan, s.110 vd.

⁴⁶ Helvacı, (Ülgen/Kaya/Nomer Ertan), s. 73.

⁴⁷ Özdin, s. 73.

⁴⁸ Özdin, s. 73. Bu konuda Yargıtay tarafından verilen bir karar ile ilgili olarak bkz. "... Davacı Akbank vekili, çekte muhatap banka olduklarını, keşideci ve ilk lehtar arasındaki uyuşmazlık nedeniyle keşidecinin bu çek i.in ihtiyati tedbir kararı aldığı, çek lehtar davalı Altınyıldız Ltd. Sti. çeki, davalı Kırçay AŞ.'ye ciro ettiğini, davalı Kırçay AŞ.'de çekteki keşide tarihini değiştirerek, bu çeki davalı Çaybank AŞ.'ye tahsile verdiğini, bu bankanın Rize Şubesi de tahrifatı söylemeksizin davacı bankanın İzmir Şubesinden provizyon olarak çek bedelini ödediğini ve müvekkili bankanın zarara uğradığını ileri sürerek çek bedelinin tahsiline karar verilmesini istemiştir." 11. HD., 20.09.1994, E. 1010, K. 6613. (Gönen Eriş, *Uygulamalı Çek Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 323.

Bununla birlikte çoğunlukla çeki süresi içinde muhatap bankaya ibraz etmeyen hamil, düzenleme tarihinde tahrifat yaparak ibraz süresi geçirilmiş olan bir çeke henüz ibraz süresi geçirilmemiş bir çek görüntüsü yaratmak istemektedir. Böylelikle hem bankanın hesapta para olmasına rağmen ödeme yapmama riskini ortadan kaldırmak hem müracaat hakkını yeniden kazanmak hem de daha önce de belirttiğimiz üzere Çek Kanunu “karşılıksız çek” yaptırımını düzenleyene karşı bir baskı aracı olarak kullanmak amaçlanmaktadır⁴⁹.

Düzenleme tarihinde tahrifat yapılması, düzenleyenin süresi içinde çekten caymamış olması hâlinde ne tür bir sonuç doğuracağı konusunda doktrinde farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Bilindiği üzere çekin ibraz süresi geçirilmiş olsa da şayet çekten cayılmamışsa Türk Ticaret Kanunu’nun 799 uncu maddesinin 2 inci fıkrası uyarınca muhatap bankanın ödeme yapması mümkündür. Burada muhatap bankanın çek bedelini ibraz süresinin geçirilmesinden sonra ödeyip ödememesi kendi takdirindedir⁵⁰. Ancak bu yönde bir ödeme şüphesiz tahrif edilmemiş çekler bakımından mümkün olur. Bu anlamda muhatap banka çekten cayılmamış olması durumunda tahrif edilmiş bir çeki ödeyemez. Zira doktrinde ifade edildiği gibi muhatap bankanın ödeme sorumluluk ya da yetkileri ancak bütün unsurları tamam olan, tahrif edilmemiş çekler içindir; çekten cayılmamış olsa da tahrif edilmiş bir çeki ödeyemez. Aksi takdirde ortaya çıkan zarardan özen gösterme yükümlülüğüne aykırı davranan muhatap banka sorumlu olur⁵¹. Zira, ibraz süresi geçmiş olmasına rağmen çekten

⁴⁹ Törüner, s. 212, Paslı, s.652, Özdin, s.70; Ali Ayli, *Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri*, Seçkin Yayıncılık, 2019, s. 106.

⁵⁰ Şafak Narbay, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 52; Özdin, s. 71; Kandıralı Karadayı, s. 187. Bu durumda ödeme yapmanın yasal olduğu yönünde bkz. Domaniç, s. 843.

⁵¹ Yasan da çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapılarak değiştirilmişse ve banka kanuni ibraz süresi geçmediği kanısıyla çek bedelinin ödenmesi hâlinde Türk Ticaret Kanunu’nun 812 nci maddesi kapsamında sorumluluğun doğacağını belirtilmiştir. Bkz. Mustafa Yasan, “Çek Kanunu Geçici m.3.f.1 Uyarınca Üzerinde Yazılı Düzenlenme Tarihinden Önce İbrazı

cayılmamış olması muhatap bankanın özen gösterme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz⁵². Hatta uygulamada tahrifat hiç gerçekleşmemiş olsa bile, bankalar bu konuda yükümlülük altında olmadığı hâlde, düzenleyenle irtibata geçerek çekin ödenmesi hususunda aldıkları talimata göre davranmaktadırlar⁵³.

Doktrinde bazı yazarlarca ibraz süresi geçmiş olmasına rağmen düzenleyenin cayma hakkını kullanmamış ve bu arada düzenleme tarihi tahrif edilerek ibraz süresinin henüz geçmediği izlenimi yaratılması üzerine çek bedelini ödeyen muhatap bankanın, Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesine dayanan bir sorumluluğu doğmayacağı ifade edilmektedir⁵⁴. Bir başka deyişle, düzenleyen çekten caymamışsa çek bedelinin Türk Ticaret Kanunu'nun 799 uncu maddesinin ikinci fıkrasınca muhatap banka tarafından ödenmesinin mümkün olduğu, bu nedenle Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi kapsamında değerlendirilebilecek bir zararın ortaya çıkmayacağı kabul edilmektedir⁵⁵.

Burada düzenleyenin cayma beyanında bulunmasına rağmen muhatap bankanın tahrif edilmiş düzenleme tarihini esas alarak cayma beyanı kabul etmeyerek ödemedede bulunduğu ihtimali de değerlendirmek gerekir. Bu ihtimalde muhatap bankanın çekin düzenleme tarihi üzerindeki tahrifatı fark etmeyerek, düzenleyenin geçerli olan cayma beyanını kabul etmeyerek çek bedelini ödemesi, düzenleyenin zarara uğramasına neden olur. Bu durumda da ödeme

Geçersiz Olan Çekin, Muhatap Banka Tarafından İşleme Konması (ve Özellikle Ödenmesi)", *TAAD*, Yıl:5, Sayı:19 (Ekim 2014), s.341.

⁵² Teoman, s. 21-22; Narbay, s. 52.

⁵³ Bknz. Erdem, s. 83; Ayli, s. 106-107.

⁵⁴ İnan, s. 124; Törüner, s. 212-213; Reisoğlu, s. 310-311; Pulaşlı, §30 N. 6; Paslı, s.652; Sekmen, s.3760.

⁵⁵ Muhatap bankanın çekteki tahrifatı fark etmeyerek ödeme yapmış olması hâlinde çek anlaşmasından kaynaklanan özen borcunu yerine getirmedeği gerekçesiyle TBK m. 112 kapsamında banka aleyhine dava açmanın her zaman mümkün olduğu yönünde bkz. Özdin, s. 72.

yapan muhatap banka Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci kapsamında sorumlu olduğu kabul edilir⁵⁶.

b. Düzenleme Tarihinin Çizilmesi veya Birden Fazla Düzenleme Tarihinin Olması

Karşılaşılabilecek tahrifat hâllerinden biri de çekteki düzenleme tarihinin çizilmesidir. Çekte düzenleme tarihinin bulunması zorunlu unsurlardan sayıldığı için düzenleme tarihinin çizilme suretiyle ortadan kaldırılması hâlinde senedin artık kambiyo senedi vasfını taşıması mümkün değildir⁵⁷.

Birden fazla düzenleme tarihi içeren çek geçersiz kabul edilir. Ancak, ikinci tarih vade şeklinde yazılmışsa Türk Ticaret Kanunu'nun 795 inci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında vadeye ilişkin tarih geçersiz olur⁵⁸. Bu ihtimalde tarihlerden biri düzenleme tarihi; diğeri açıkça vade tarihi olarak ifade edilmiştir. Bu durumda çekin geçerli olduğu kabul edilir. Yargıtay ise vermiş olduğu kararlarında çekte iki düzenleme tarihinin bulunması veya çekin sağ üst kısmında yer alan düzenleme tarihi dışında çekte başka bir tarihin daha bulunması hâlinde önceki tarihe itibar edilmesi gerektiğini, sonraki tarihin ise vade olarak kabul edilerek geçersiz sayılması gerektiğini, böylelikle çekin kambiyo vasfının korunması gerektiğini kabul etmiştir.⁵⁹ ⁶⁰. Ancak doktrinde bu

⁵⁶ İnan s.124; Törüner, s. 212; Paslı, s.652-653; Ömer Korkut, *Çekte Muhatap Bankanın Araştırma-Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sorumluluğu*, Karahan Kitabevi, 2019, s. 152-153.

⁵⁷ Cinbaş, s.128.

⁵⁸ Kaya (Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 289; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3212. Vadeye ilişkin tarihin yazılmamış sayılmasıyla birlikte ve düzenleyenin imzasının yanındaki tarihin düzenleme tarihi olarak kabul edilmesi gerektiği yönünde bkz. Pulaşlı, §27 N. 47.

⁵⁹ "...çeklerde iki tane keşide tarihi bulunması hâlinde önceki tarihe itibar edilir. Çekte vade olmayacağından daha sonraki tarih yazılmamış sayılır. Takip dayanağı çek önceki keşide tarihine göre yasal sürede muhatap bankaya ibraz edilmiş olup, çek üzerinde ikinci bir tarih yazılı olması kambiyo senedi vasfını ortadan kaldırmaz..." Yargıtay 12. HD., E. 2004/5489, K. 2004/9783, T. 20.4.2004 (Kazancı İçtihat Bankası, Erişim Tarihi:01.05.2023). "... dayanak belgede, çekin üst sağ bölümünde 18.04.2004 tarihi yazıldıktan başka, ayrıca borçluya ait imzanın

uygulamaya yasal dayanaktan yoksun olduğu gerekçesiyle karşı çıkan görüşler de bulunmaktadır⁶¹.

Reisoğlu ise Yargıtay'ın iki düzenleme tarihi varsa ilk tarihin düzenleme tarihi olarak esas alınmalıdır şeklindeki kabulünün yasal bir dayanağının olmadığı görüşündedir⁶². Kendigelen de, Çek Kanunu'nun geçici 3 üncü maddesinin 8 inci fıkrası ve Çek Kanunu'nun 3 üncü maddesinin 5 inci fıkrasıyla ileri tarihli çeki mümkün ve kabul eden bu maddeler karşısında Yargıtay'ın görüşünü gözden geçirmesi gerektiğini ifade etmiştir⁶³. Teoman ise, çekin üzerinde açıkça iki farklı düzenleme tarihinin bulunması durumunda bunlardan birini vade olarak nitelendirerek, çekte vade yazılamayacağı ve bu nedenle de eğer bir vade konulmuşsa bunun yazılmamış sayılacağını öngören Türk Ticaret Kanunu'nun 795 inci maddesinin 1 inci fıkrasının ifadesiyle çeki ayakta tutmaya çalışmanın düzenleyenin iradesine aykırı bir sonuç yüklemek olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yazar, yazılan tarihlerden birisinin açıkça vade olarak nitelendirilmesi hâlinde Türk

yanında 17.03.2004 tarihine de yer verildiği tesbit edilmiştir. Çeklerde vade öngörülmediği için çek üzerinde yazılı iki tarihten önceki tarihin keşide tarihi olarak esas alınması gerekir." Yargıtay 12. HD, E. 2005/7889, K. 2005/9950, T. 6.5.2005 (Kazancı İçtihat Bankası, Erişim Tarihi: 01.05.2023). Aynı yönde bkz. 12. HD. E. 2006/13433, K. 2006/16474, 18.09.2006; 12. HD. 26.04.2001 tarih ve 6458/7034; 12. HD. E. 2001/11756, K. 2001/12471, T. 06.07.2001 sayılı kararlar (Legalbank, Erişim Tarihi: 01.05.2023).

⁶⁰ Ayrıca bkz. Kendigelen, s. 115 ile buradaki dipnot 210 ve 211; Bilgen, s. 996; Ayli/Yardımcıoğlu, s. 3212; Bahtiyar/Taşdelen/Biçer/Hamamcıoğlu, s. 146.

⁶¹ Bu görüşler için bkz. Reisoğlu, s. 66; Öztan'a göre, çek üzerinde birden fazla ve birbirinden farklı tarihler bulunması durumunda senedin çek olma vasfı yoktur. Öztan, s. 1052.

⁶² Reisoğlu, s.66.

⁶³ Yargıtay'ın kararında gözden geçirmesi gereken husus vadeye bağlanan sonuca ilişkin olmalıdır. Çek üzerinde yazılı olan daha yeni tarihin vade tarihi olarak kabul edilmesi gerekir. Kendigelen, s.117 vd. 5941 sayılı Çek Kanunu'nun geçici 3 üncü maddesinin 5 inci maddesiyle yapılan değişiklikle 31.12.2023 tarihine kadar ileri tarihli düzenleme tarihi olan çeklerin üzerinde yazılan tarihten önce muhatap bankaya ibraz edilmesi yasaklanmıştır.

Ticaret Kanunu'nun 795 inci maddesi uyarınca çekteki vade yazılmamış sayılacağından çek geçerliliğini sürdüreceğini kabul etmektedir⁶⁴.

Pulaşlı'ya göre ise, çekte iki düzenleme tarihinin birisi iptal edilmiş ise çekin geçerli kabul edilmesi gerekir⁶⁵. Tarihlerden birisinin üzerinin çizilmesiyle çekte kalan tarih düzenleme tarihi olur. Bu değişikliğin çekte tahrifat yapılması anlamına gelmemesi için düzenleyenin bu çizilen tarihin altına veya yanına imza atmış olması gerekir. Aksi hâlde çekte tahrifat suçunun oluşmasına neden olabilir⁶⁶. Şayet çizilen düzenleme tarihinin üzeri paraflanmamışsa yapılan bu değişiklik geçerli kabul edilmez ve bu hâlde düzenleme tarihi tahrifattan önce yazılmış şekliyle kabul edilir.

Çekte iki düzenleme tarihinin bulunması ve bu tarihlerden birisinin üstünün çizilerek iptal edilmesi durumunda kalan tarih düzenleme tarihi olarak kabul edilecektir. Çek üzerinde değişiklik yapma hakkı sadece düzenleyene ait olduğundan, eylemin tahrifat olarak kabul edilmemesi için düzenleyenin bu çizilen tarihin altında veya yanında imzasının veya parafının bulunması gerekir⁶⁷. Yargıtay çekin üzerindeki düzenleme tarihinin çizilerek üzerine başka bir tarihin atılması ve yapılan bilirkişi incelemesinde bu tarih yanındaki parafın düzenleyene ait olup olmadığının tespit edilememesi durumu ile ilgili olarak üzeri çizilen tarihin düzenleme tarihi olarak kabulünün gerekeceği yönünde karar vermiştir⁶⁸.

B. İrade Dışında Ortaya Çıkan Değişiklik

İrade dışı değişiklik hâlleri tamamen kişilerin iradesi dışında meydana gelen değişikliklerdir. Bunlara örnek olarak çek metninde yer

⁶⁴ Ömer Teoman, "İki Farklı (Keşide) Tarihi İçeren Çeklerin Hukuki Durumu", *Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları*, Sempozyum Tarihi: 12.06.2009, s. 17 vd.

⁶⁵ Pulaşlı, §27 N. 48.

⁶⁶ Pulaşlı, §27 N. 48.

⁶⁷ Aksi hâlde çekte tahrifat suçunun oluştuğu yönünde bkz. Pulaşlı, §27 N. 48.

⁶⁸ Karar için bkz. Talih Uyar, "İcra Hukukunda Çek'in Geçerlilik Koşulları", *Legal Hukuk Dergisi*, Y. 2007, C. 5, S.59, s. 3526. (12. HD. 6.7.2006 T. 12634/14844)

alan kayıtların çekin kazaen kısmen veya tamamen yırtılması, kimyevi bir madde ile silinerek okunamaz hâle gelmesi, cepte taşınması sonucu terlemeyle silinmesi, yanlışlıkla suya düşme sonucunda silinmesi gibi hâller verilebilir⁶⁹. Yukarıda incelediğimiz iradi bir değişiklik hâli olan tahrifat ile kastî nitelik içermeyen irade dışı tahrifat hâli de Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi kapsamına dahildir⁷⁰.

Yargıtay vermiş olduğu bir kararında, bilirkişi raporuna göre çekin keşide tarihine mürekkep dökülmesi suretiyle tahrif edildiği bir olayda davanın taraflarının çekin keşidecisi ve lehtarını olduğunu, tarafların arasında temel ilişkin bulunduğunu, hâl böyle olunca imzası inkâr edilmeyen nama yazılı çekin tahrif edilmiş olması durumunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri kapsamında delil başlangıcı olarak kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir⁷¹.

⁶⁹ Kendigelen/Kırca, N. 417; Erdem, s. 23; Cinbaş, s. 123.

⁷⁰ Çamoğlu, N. 61. Erdem, s. 23, Cinbaş, s. 124.

⁷¹ "... Bilindiği üzere, bir çekte bulunması gereken yasal unsurların neler olduğu TTK. 730114 delaleti ile 644. maddesi ve T.T.K.'nin 692. maddesinde açıklanmıştır. Bu zorunlu yasal unsurları ihtiva etmeyen çek kambiyo senedi niteliğini taşımaz. Bu belge alelade (adi) yazılı bir belge niteliğindedir. Alacaklı elindeki bu kambiyo senedi niteliğini taşımayan adi yazılı belge ile muhatap bankaya başvurduğunda, banka bir ödeme yasağı bulunmadığı ve borçlu borçtan rücu etmediği sürece isterse belgeyi ibraz edene ödeme yapabilir. Somut olayda davaya konu olan çek nama yazılı olduğundan havale hükmündedir. Borçlu keşideci böyle bir borcunun bulunmadığını beyan etmekle birlikte, çekin altındaki imzasını inkâr etmemiştir. Dolayısı ile imzanın ondan sadır olduğu kabul edilmelidir. Bilirkişi raporuna göre çekin keşide tarihi mürekkep dökülmek suretiyle tahrif edilmiştir. Davanın tarafları çekin keşidecisi ve lehdarı olduğundan taraflar arasında temel ilişkinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca imzası inkâr edilmeyen nama yazılı çekin tahrif edilmiş olması durumunda, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 292. maddesi gereğince yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmesi gerekir. Bu görüşümüzü Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 04.04.2007 gün ve 2007/13-153 E., 183 K; 20.02.2008 gün ve 2008/3-159 E., 158 sayılı kararları da doğrulamaktadır. Öyle ise alacaklının alacağını kanıtlamaya yönelik tüm delillerin toplanıp değerlendirilip sonucuna göre bir karar verilmesinin gerektiği yönündeki bozma kararı doğru olup, yerel mahkemenin direnme kararı bozulmalıdır..."

C. Tahrifatın Tespiti ve İspatı

İspat yükü, Türk Medenî Kanunu'nun 6. maddesi ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190. maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre ispat yükü, iddia edilen vakiya bağlanan hukukî sonuçtan kendi lehine hak çıkararak tarafa aittir. Genel kural gereğince çekte değişikliğin düzenleyen tarafından yapıldığı iddiasında ispat yükü, bu iddiada bulunan kişiye aittir⁷². Çekteki düzenleme tarihindeki değişikliğin düzenleyen tarafından yapıldığı ispat edilemezse, tahrifat yapılmadan önceki tarih düzenleme tarihi olarak kabul edilir⁷³.

Çek üzerinde yapılan tahrifatın tespiti bakımından bilirkişilerden faydalanılabileceği gibi tahrifatın açık olduğu hâllerde hâkimin bilirkişi incelemesi yaptırmasına ihtiyaç duymadan doğrudan karar vermesi de mümkündür.⁷⁴ Zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 217. maddesi gereğince hâkim, sahtelik konusunda başka bir incelemeye gerek

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 26.03.2008 tarihli ve 2008/19-266 E., 2008/276 K. sayılı kararı (Legalbank, Erişim Tarihi: 08.03.2023)

⁷² *"Davalı çek keşide tarihinde tahrifat yapıldığını ve bu şekilde yeniden tedavüle sürüldüğünü savunmuştur. Bu durumda ispat yükü davalıya geçmiş olup tahrifat ile ilgili bilirkişi incelemesi için gerekli masrafı yatırmaması hususunda davalıya mehil verilmesi gerekirken ispat yükünün tayininde hataya düşülerek davacıya yüklenip yazılı şekilde karar verilmesi isabetsiz olup bozmayı gerektirmiştir."* 19. HD, 10.04.2018, 17086/1945 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 20.07.2023).

⁷³ *"...keşide tarihindeki düzenlemeye ilişkin keşideci borçlunun onayı olmadığından söz konusu değişiklik geçerli değildir. Alacaklı tarafından yeni bir bilirkişi incelemesi yapılması talep edilmediği ve ispat yükü de alacaklıda olduğu dikkate alındığında çekin keşide tarihinin tahrifattan önceki tarih olan 16.08.2010 olduğunun kabulü gerekir."* 12. HD, 21.01.2016, 24989/1769 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 10.10.2023). *"...keşide tarihindeki düzenlemeye ilişkin keşideci borçlunun onayı olmadığından söz konusu değişiklik geçerli değildir. Alacaklı tarafından yeni bir bilirkişi incelemesi yapılması talep edilmediği ve ispat yükü de alacaklıda olduğu dikkate alındığında çekin keşide tarihinin tahrifattan önceki tarih olan 23.10.2014 olduğunun kabulü gerekir."* 12. HD, 12.06.2017, 17204/9141 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 12.10.2023).

⁷⁴ Nihat Şenol Uzun, "Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekte Bankanın Hukuki Sorumluluğu", *REGESTA*, Y.2020, C.5, S.2, s. 330; Ertekin/Karataş, s. 831.

duymadan karar verebilecek durumda ise gerekçesini açıkça belirtmek suretiyle, senedin sahteliği hakkında bir karar verebilir⁷⁵. Bununla birlikte Yargıtay çekin düzenlenme tarihinde tahrifat yapıldığı iddiasının her halükârda bilirkişi incelemesi ile açıklığa kavuşturulması gerektiğini kabul etmektedir⁷⁶.

Tahrifat fiilinin incelemesi ve tespiti grafoloji ve sahtecilik özel uzmanlık alanı çerçevesinde yapılır⁷⁷. Uygulamada çek üzerinde

⁷⁵ Yargıtay vermiş olduğu bir kararında keşideciye ait mukayese imzalar ile çek üzerindeki paraf imzanın karşılaştırılması ile çekin düzenleme tarihindeki tahrifat incelemesinin yapılmasını isabetli bulmamıştır. Bunun yerine çekin düzeltilen düzenleme tarihi yanındaki paraf imzası ile çekin keşideci bölümündeki imza ile aynı olup olmadığı yönünde bilirkişi incelenmesi yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bkz. 12. HD, T. 17.05.2022, E. 2021/13036 K. 2022/5905. (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 01.12.2023).

⁷⁶ "... Çekin keşide tarihinde tahrifat yapıldığının çıplak gözle dahi anlaşılması hâlinde, mahkemece tahrifattan önceki tarihin belirlenmesi için bilirkişi incelemesi yaptırılması gerekeceğini...". 12. HD. 12.7.2005 T. 12002/15471 (Uyar, s. 3526). "Çekin keşide tarihinde tahrifat yapıldığı ve paraf imzasının da sahte olduğu yönündeki itirazlar, çizimi özel ve teknik bilgiyi gerektirdiğinden HMK'nun 266.maddesi uyarınca bilirkişi incelemesi ile sonuçlandırılmalıdır." 12. HD, 07.02.2017, 9785/1350 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 22.10.2023). "Çekin keşide tarihinde tahrifat yapıldığı ve paraf imzasının da sahte olduğu yönündeki itirazlar bilirkişi incelemesi ile sonuçlandırılmalıdır. Çek keşideci tarafından düzenlenmiş olduğundan, çek üzerindeki çıkıntı ve değişikliklerin keşideci tarafından paraf edilmesi gerekir." 12. HD, 21.01.2016, 24989/1769 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 22.10.2023) "Somut olayda, takip dayanağı çekin düzenlenme tarihindeki ay hanesinde değişiklik yapıldığı ve bu değişikliğin paraf edildiği görülmektedir. Çekin düzenlenme tarihine göre süresinde muhatap bankaya ibraz edilip edilmediğinin tespiti için düzenlenme tarihinde tahrifat yapıldığı yönündeki itirazın bilirkişi incelemesi ile sonuçlandırılması gerekirken, mahkemece, herhangi bir bilirkişi incelemesi yaptırılmaksızın banka yazısı gerekçe gösterilerek davanın kabulü ile takibin iptaline karar verilmesi isabetsizdir." 12. HD, 08.06.2016, 14733/16284 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 22.10.2023).

⁷⁷ "... tahrifat iddiasının incelenmesi, HMK'nun 266. maddesi gereğince, çözümünü özel ve teknik bir bilgiyi gerektirdiğinden, hakim tarafından bilirkişi incelemesi

çıkarma şeklinde gerçekleştirilen tahrifat fiilinin genellikle mekanik aletler ve kimyasallar kullanarak yapıldığı görülmektedir⁷⁸. Çeke eklemeler yapılarak gerçekleştirilen tahrifat eylemleri ise el yazısı analizi, yazı yaşı incelemesi vb. yöntemlerle yapılmaktadır⁷⁹.

Tahrifata yönelik iddia tanık dâhil her türlü delille ve bu arada özellikle senet üzerinde yaptırılacak bilirkişi incelemesiyle ispatlanabileceğini de söylemek gerekir⁸⁰. Zira burada senede karşı ileri sürülen hukukî bir işlemin söz konusu olmadığı için Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 201. maddesinde düzenlenen senede karşı senetle ispat kuralı uygulama alanı bulmaz.

Çek, dış görünüş itibariyle düzenleme tarihi bakımından herhangi bir değişikliğin yapılmış olduğunun kabulüne imkân vermeyecek şekilde görünüyorsa tahrif edilmemiş senet olarak sayılması gerekir⁸¹. Bir başka deyişle, çekin dış görünüşünden tahrifat yapılmış olduğuna dair somut emareler yoksa herhangi bir tahrifatın olmadığı

yaptırılmaksızın tahrifatın olduğu ya da olmadığı sonucuna varılamaz. O hâlde, mahkemece, hükmüne uyulan bozma ilamı doğrultusunda, takibe konu çekin keşide tarihinde tahrifat yapıp yapılmadığının, yapılmış ise, çekin tahrifattan önceki keşide tarihi bilirkişi incelemesi ile tespit edildikten sonra, tahrifattan önceki hali ile muhatap bankaya süresinde ibraz edilip edilmediği belirlenerek oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken..." 12. HD. E. 2019/12356, K. 2019/15736, T.04.11.2019. Gönen Eriş, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre: Kıymetli Evrak: Poliçe- Bono- Çek - Makbuz Senedi – Varant*, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 1195.

⁷⁸ Erdem, s. 22.

⁷⁹ Cinbaş, s. 121.

⁸⁰ Kendigelen/Kırca, N. 421; Tüzemen Atık, s.244. Bu noktada yapılacak incelemede Yargıtay vermiş olduğu bir kararında sırasıyla çekin düzenleme tarihindeki paraf imzaların, keşidecinin eli ürünü olup olmadığı, eli ürünü değilse çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapıp yapılmadığı, tahrifat var ise, düzenleme tarihinin tahrifattan önceki gerçek hâliyle bankaya ibrazın süresinde olup olmadığı belirlenmek suretiyle oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Yargıtay 12. HD. E.2021/1391, K. 2021/2475, T. 04.03.202, Legalbank, Erişim tarihi: 13.03.2023)

⁸¹ Öztan, s. 869.

esasından hareket edilmelidir⁸². Değişikliğin yapıldığı hususunu ispat yükü değiştirilmiş metne göre sorumlu olmak istemeyen borçluya aittir⁸³. Muhatap bankanın tahrif edilmiş bir çeki ödemesi durumunda düzenleyenin sadece tahrifat fiilinin varlığını ispat etmesi yeterli olup uğradığı zararı ispat etmesi gerekmez⁸⁴.

Şayet tahrifat yapıldığı tespit edilirse veya çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapıldığı açıkça anlaşılabilirse bu tahrifatın ne zaman yapıldığının tespiti önem arz eder ve ispatıysa hamile aittir⁸⁵. Bu durumda alacaklı (hamil), borçlunun senedi tahrifattan sonra imzaladığını ispat etmesi gerekir. Bu hâlde değişiklikten sonra çeki imzalayan borçlular yeni metne göre sorumlu olacağı için kendi lehine hak çıkararak alacaklıdır ve genel ispat yükü kuralı gereğince de ispat yükü altındadır. Bunun yapılamaması hâlinde ise, borçlunun değişikliğe onay verdiğinin ispatı gerekir⁸⁶. Tanık dâhil olmak üzere her türlü delille ispat edilebilir⁸⁷. Burada da yine, ispat yükü çekin değiştirilmesinden sonra imzaladığını iddia eden alacaklıdır⁸⁸.

Tahrifat iddiası genellikle çekin icra takibine konu edilmesi durumunda ileri sürülmektedir⁸⁹. Bu durumda tahrifat çeki geçersiz

⁸² Baumbach/Hefermehl/Casper, WG Art. 69, Rn. 11. Bu durumda görünüşe güven ilkesi çerçevesinde işleme tabi tutulması gerekir. Coşkun, s. 121.

⁸³ Öztan, s.870; Kuhn, (Roberto/Trüeb), Art. 1068, Rn. 4. Borçlu sadece tahrifatın varlığını değil aynı zamanda kambiyo senedini değiştirmeden önce imzalandığını da kanıtlaması gerekir. Bernasconi, (Honsell/Vogt/Watter) Basler Kommentar OR Art.1068 Rn. 11.

⁸⁴ Korkut, s. 154; İnan, s. 126; Sekmen, s. 3762; Aydın, s. 85.

⁸⁵ Öztan, s. 870; Coşkun, s. 121.

⁸⁶ Öztan, s. 870. İsviçre hukukunda onayın açık veya zımnî şekilde örneğin sessiz kalınarak da verilebileceği yönünde bkz. Michael Kikinis, (Honsell), KUKO OR, Art.1068 Rn. 2; Bernasconi, (Honsell/Vogt/Watter) Basler Kommentar OR Art.1068 Rn. 10.

⁸⁷ Öztan, s. 870; Bilgen, s. 988.

⁸⁸ Öztan, s. 870; Kendigelen/Kırca, N. 421.

⁸⁹ Kendigelen, s. 339. Banka tarafından çeki tahrif edilmiş çek şüphesi ile işlem yapılması ve ödememe durumunun belgelendirilmesi hâlinde bile hamil tarafından başvuru hakkının kullanılması ve akabinde kambiyo senetlerine özgü haciz yoluyla icra takibi yapılabileceği (İİK m.167) yönünde bkz. Nuri

kılıyorsa bunun İcra ve İflâs Kanunu'nun 168. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendi gereğince şikâyet yoluyla ileri sürülmesi; şayet tahrifat çeki geçersiz kılmıyorsa zamanaşımına uğradığı borca itiraz olarak ileri sürülmesi gerekir. Ayrıca tahrif edildiği tespit edilen bir çek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 202 nci maddesi uyarınca delil başlangıcı olarak dahi kabul edilemez⁹⁰.

III. TAHRİFATA BAĞLANAN HUKUKİ SONUÇLAR

A. Tahrifattan Önceki Tarihin Düzenleme Tarihi Kabul Edilmesi

Çekin düzenleme tarihinde yapılan değişikliğin düzenleyene ait olduğunun tespit edilememesi çeki geçersiz kılmaz. Bu durumda, tahrifattan önceki tarihinin düzenleme tarihi olarak kabul edilmesi gerekir. Yargıtay'ın uygulaması da öteden beri bu yöndedir⁹¹. Yargıtay yeni tarihli bir kararında da bu uygulamasını sürdürerek düzenleme tarihindeki değişikliğin çeki düzenleyen tarafından yapıldığının tespit edilmemesi hâlinde, tahrifattan önceki tarihin düzenleme tarihi olarak kabul edildiğine ilişkin kararı onamıştır⁹². Nitekim bu durumda çekin

Erdem, "Çekte Muhatap Bankanın Ödemeye İlişkin Yükümlülüklerinin Yargıtay 19. Ceza Dairesinin 27.01.2020 Tarihli Kararı Bağlamında Değerlendirilmesi", *REGESTA*, Y. 2023, C. 8, S. 2, s. 165.

⁹⁰ Kendigelen, s. 348.

⁹¹ "Çekin keşide tarihinde tahrifat yapıldığı ve paraf imzasının da sahte olduğu yönündeki itirazlar bilirkişi incelemesi ile sonuçlandırılmalıdır. Açıklanan nedenlerle, çekte düzeltilen keşide tarihi üzerindeki "paraf" imzasının keşideciye ait olmadığına tespiti halinde senedin keşide tarihi tahrifattan önce yazılmış olan şekli ile kabul edilir." 12. HD, 23.02.2009, 23156/3438 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 11.09.2023). "... 08.01.2009 keşide tarihli çekin keşide tarihinin üzeri çizgi ile çizilerek altına 19.01.2009 yazılmış ve keşide tarihinin üzeri paraf edilmemiştir. Düzeltilen bu çekte keşide tarihi paraf edilmediği için yapılan değişiklik geçerli olmadığı gibi, keşide tarihi tahrifattan önce yazılmış şekliyle kabul edilecektir. Bu hâliyle yasal düresi içinde banka ibraz edildiğinden çek kambiyo vasfındadır." 12. HD, 30.03.2010, 25727/7488 (Coşkun, s.132).

⁹² "...Mahkemenin yukarıda tarih ve sayısı belirtilen kararı ile Yargıtay bozma ilamı doğrultusunda İstanbul Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesinden aldırılan 02.03.2022 tarihli raporda da belirtildiği üzere davalı tarafından takip

ibrazının süresinde yapıлып yapılmadığı tahrifattan önceki tarihe göre tespit edilecektir.

Çekin düzenleme tarihinde yapılan değişikliğin düzenleyene ait olduğu tespit edilemez ve tahrifatın şekli nedeniyle önceki tarihin de tespiti mümkün olmazsa artık çekin zorunlu unsuru olan düzenleme tarihi ortadan kalktığından çek kambiyo senedi vasfını kaybeder.

konusu yapılan çekin üzerindeki keşide tarihindeki düzeltme imzasının keşideciye ait olmadığı anlaşıldığı, bu durumda çekin keşide tarihi, tahrifattan önce yazılmış olan şekli ile kabul edileceğinden çekin keşide tarihinin 21.05.2014 olarak kabul edildiği, çek yasal süresinden sonra 31.08.2015 tarihinde muhatap bankaya ibraz edildiğinden çekin kambiyo senedi olma özelliğinin kalmadığı, dolayısıyla takibe konu çekte ciranta konumunda bulunan davacının söz konusu çekten dolayı ve takip dosyasındaki borçtan dolayı davalıya borçlu bulunmadığının tespitine karar vermek gerektiği, ayrıca davacının tazminat talebi bulunmadığından davacı lehine kötü niyet tazminatına hükümlenmediği ve gerekçesiyle davanın kabulüne, takip dosyasının dayanağını teşkil eden çekten dolayı ve ilgili icra dosyasındaki borçtan dolayı davacının davalıya borçlu olmadığına tespitine karar verilmiştir. IV. TEMYİZ ... Davalı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddi ile usul ve kanuna uygun olan kararın ONANMASINA," 11. HD, 03.10.2023, 5935/5516 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi). Yargıtay 12. Hukuk Dairesi de yeni tarihli kararlarında aynı sonuca ulaşmaktadır. Örneğin, "Somut olayda; mahkemece tarafların bildirdiği yerlerden ve diğer resmi kurumlardan getirtilen imza asılları ile keşideci şirket yetkilisinin mahkeme huzurunda alınan imza örnekleri birlikte incelenerek, takip konusu çek üzerindeki keşide tarihi kısmındaki paraf imzasının keşideci şirket yetkilisine ait olup olmadığına tespit edilmesi için bilirkişi incelemesi yaptırılmıştır. Oysaki; takibe dayanak çekin düzeltilen keşide tarihi yanındaki "paraf" imzası ile aynı çekin keşideci bölümünde mevcut olan keşideci imzasının mukayese edilerek, aynı el ürünü olup olmadığı yönünden bilirkişi incelemesi yaptırılması, farklı olduğunun tespiti halinde, senedin keşide tarihi, tahrifattan önce yazılmış olan şekli ile kabul edilip, bu haliyle muhatap bankaya süresinde ibraz edilip edilmediği belirlenerek, oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekmektedir." 12. HD, 17.05.2022, 13036/5905 Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 24.10.2023. Aynı yönde bkz. 12. HD, 30.09.2019, 10438/13716; 12. HD, 17.04.2019, 2737/6692 (Kararlar için bkz. Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 25.09.2023).

Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi uyarınca çekin düzenleme tarihindeki tahrifattan sonra çekin üzerine imza atanlar değiştirilmiş yani yeni metne göre, diğerleriyle tahrifattan önceki metne göre sorumlu olur⁹³. Şüphesiz değişikliğe icazet verenler bakımından sorumluluk değiştirilmiş olan yani yeni çek metni çerçevesinde olacaktır. Bir başka ifadeyle çeki düzenleyen, düzenlediği tarihteki metne göre sorumlu olacak bu çek üzerinde düzenleyen tarafından konulan kayıt ve şartlarda daha sonradan yapılan (yasal ve yasal olmayan) değişiklikler onu bağlamayacaktır⁹⁴.

Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesinin uygulanabilirliği açısından önemli bir nokta, değişiklikten önce çekin kambiyo senedi vasfını haiz olmasıdır. Sonrasında yapılan değişiklikle de kambiyo senedi vasfının devam etmesi gerekir⁹⁵. Ancak değişiklik, senedin zorunlu unsurlarından olan düzenleme tarihinin ortadan kalkmasına sebebiyet vermişse, değişiklikten sonra çeki imzalayanlar bakımından herhangi bir sorumluluk doğmayacağı da kabul edilmektedir⁹⁶. Çünkü ortada hukuken geçerli bir çek bulunmamaktadır. Bu nedenle de düzenleme tarihindeki tahrifatın çekteki zorunlu şekil şartı olma vasfını ortadan kaldıracak şekilde olması durumunda Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesindeki senet metninde değişikliğe ilişkin hükümler uygulanmaz⁹⁷. Çek üzerinde yapılan değişikliğe rağmen çek geçerliliğini

⁹³ Bu düzenleme imzaların bağımsızlığı kuralının bir sonucudur. Ertekin/Karataş, s. 824; Bernasconi, (Honsell/Vogt/Watter) Basler Kommentar OR Art. 1068, Rn. 2; Baumbach/Hefermehl/Casper, WG Art. 69, Rn. 1.

⁹⁴ Ersin Çamoğlu, "Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları", *Batider*, Y. 2019, C. XXXV, S. 2, s.8.

⁹⁵ Cinbaş, s.128.

⁹⁶ Bu görüşler hakkında bkz. Reha Poroy/Ünal Tekinalp, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Vedat Kitapçılık, 2018, N. 363.

⁹⁷ Poroy/Tekinalp, N. 363; Kendigelen/Kırca, N. 419; Öztan, s. 864; Ülgen, (Ülgen/Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 170; Bilgen, s. 987; Erdem, s.24. Bu durumda kıymetli evrakın ziyayı ve iptali prosedürünün uygulanacağı yönünde bkz. Öztan, s. 864; Ülgen, (Helvacı/Kaya/Nomer Ertan), s. 170; Bilgen, s.987; Erdem, s.70; Ergun Tuna/Didem Göç Gürbüz, *Ticaret Hukuku Prensipleri (Kıymetli Evrak)*, Beta Yayıncılık, 2018, s. 118.

yitmezse değişiklikten sonra yeni bir çek meydana geldiği için, çek üzerine değişiklikten önce imza atanlar Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi uyarınca eski metne göre sorumlu olacaktır⁹⁸.

B. Tahrifatı Gerçekleştirenin Sorumluluğu

Çekin düzenleme tarihinde tahrifat eylemini gerçekleştirmek suretiyle muhatap bankanın çeki hak sahibi olmayan bir kimseye ödemesine neden olan kişi doğan zarardan dolayı Türk Borçlar Kanunu'nun 49 uncu maddesindeki haksız fiil hükümleri çerçevesinde sorumlu olur⁹⁹. Tahrif edilmiş çek hakkında Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi uyarınca muhatap bankanın kusursuz sorumluluğu bulunuyor olsa da, çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapan kimsenin de uğranılan zarardan dolayı sorumlu olduğu tereddütsüz kabul edilmelidir¹⁰⁰. Tahrifatı gerçekleştiren kişi çeki haksız bir şekilde ele geçiren üçüncü kişi olabileceği gibi lehtar, ciranta veya meşru hamil de olabilir¹⁰¹.

Tahrif edilmiş çekin ödenmesi nedeniyle zarara uğrayan düzenleyen bu zarardan dolayı Türk Borçlar Kanunu'nun 61 inci maddesi uyarınca hem muhatap bankaya hem de çekte tahrifat yapan hamile karşı dava açabilir¹⁰².

Çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapılması cezai sorumluluk da doğurmaktadır. Tahrifat fiiline konu olan çek Türk Ceza Kanunu'nun 210 uncu maddesinin 1 inci fıkrası ve 204 üncü maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca resmi belgede sahtecilik suçunu, şayet çek nama yazılı ise Türk Ceza Kanunu'nun 207 inci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca özel belgede sahtecilik suçunu oluşturacaktır¹⁰³.

⁹⁸ Eski metnin senetten anlaşılması veya senet borçlusunun lehine veya aleyhine olmasının bir önemi yoktur. Tuna/Göç Gürbüz, s. 118.

⁹⁹ İnan, s. 131, Paslı, s. 654; Ayli, s.112; Cinbaş, s. 289.

¹⁰⁰ Ertekin/Karataş, s. 252.

¹⁰¹ Özdin, s. 8.

¹⁰² Pulaşlı, §30 N.18.

¹⁰³ Kaya, (Ülgen/Helvacı/Nomer Ertan), s. 278; Kendigelen/Kırca, N. 384; Domaniç, s. 844; Kendigelen, s. 346; Arı, (Karahana/Bozgeyik/Saraç/Ünal), s. 409. Ayrıca senet metninde kasten gerçekleştirilen tahrifatın senedin emre

C. Muhatap Bankanın Sorumluluğu

Muhatap banka ödeme yaparken çekin tahrif edilmemiş olmasını dikkatli ve özenli bir şekilde incelemeli, buna göre diğer şartlar da sağlanıyorsa ödeme yapmalıdır¹⁰⁴. Hukuk Genel Kurulu bir kararında çekin ödenmesi için ibraz edilmesi üzere banka tarafından yapılacak inceleme hakkında şu şekilde karar vermiştir: "...14. Ödeme için ibraz edilen çek üzerinde muhatap banka tarafından bir kısım incelemelerin de yapılması zorunludur. Bu anlamda çekin yasal unsurları haiz gerçek bir çek olup olmadığı, süresinde ibraz edilip edilmediği, ibraz edenin meşru hamil olup olmadığı, emre yazılı çeklerde ciro zincirinin muntazam olup olmadığı, keşideciye atfen atılan imzanın keşideci yahut temsilcisine ait olup olmadığı, çekte ayrıca bir tahrifatın bulunup bulunmadığı ve başkaca bir ödeme engeli bulunup bulunmadığı hususlarında inceleme yükümlüğü altında olan muhatap bankanın, gerekli özeni göstererek ödemeye engel bir hususu tespiti hâlinde ödeme yapmaktan kaçınması gerekmektedir. Aksi durumda yapılan ödemeyi keşideciden talep edemeyecektir."¹⁰⁵

Ticari hayatta çekin kullanımı yaygın olduğu için bankalarda da çeke ilişkin işlem sayısı nispeten fazla olmakta ve bu işlemlerin bir an önce sonuçlandırılması beklenmektedir¹⁰⁶. Elbette muhatap banka çeki kontrol ederken grafoloji uzmanı gibi bir bilgi ve tecrübeye sahip olmadığından kendisinden bu şekilde detaylı bir inceleme yapması beklenemez¹⁰⁷. Ancak bu muhatap bankanın basiretli davranma

yazılı olması hâlinde özel belgede de sahtecilik suçunu oluşturacağı ve tahrifatı gerçekleştiren kişiye karşı kambiyo hukukundan doğan hakların kullanılamaması hâlinde en azından Türk Borçlar Kanunu'nun 49 uncu maddesi vd. haksız fiil hükümlerinde gidilebilecektir. Kendigelen/Kırca, N. 422. Ayrıntılı açıklamalar için bkz. Cinbaş, s. 146-148; Bozer/Göle, s.403.

¹⁰⁴ Kınacıoğlu, s. 327; Sevda Bora, "Çek Hesabı Açma ve Ödemeye İlişkin Muhatap Bankanın Yükümlülükleri", *Legal Banka ve Finans Hukuku Dergisi*, Y. 2014, C. 3, S.11, s.67. Buradaki özenin makul özen olduğu yönünde bkz. Korkut, s. 99.

¹⁰⁵ HGK, 20.04.2021, 37/512 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi:10.12.2023)

¹⁰⁶ Korkut, s. 99.

¹⁰⁷ İnan, s. 130; Öztan, s. 1107.

yükümlülüğünü göz ardı edeceği ve kontrolünü özensizce gerçekleştireceği anlamına gelmez. Muhatap banka özellikle düzenleyen tarafından doldurulan kısımları bu çerçevede incelemelidir¹⁰⁸.

Bankanın inceleme yükümü bir anlamda kendi menfaatini korumak amacıyla getirilmiştir. Senette silinti, kazıntı, yetkisiz değişiklik gibi şüphe uyandıran bulgular saptayan banka bu çeki ödemekten kaçınabilir¹⁰⁹. Hatta çekte tahrifat olduğunu anlarsa veya şüphe duyarsa düzenleyenden bilgi istemeli ve ödeme yapmamalıdır¹¹⁰. Çünkü Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin 1 inci fıkrasına göre *“Sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki, senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusurun yüklenmesi mümkün olsun.”* şeklindedir. Söz konusu hükümden de anlaşılacağı üzere, ilke olarak muhatap bankanın sorumluluğu kabul edilmiş; ancak düzenleyenin kusurunun bulunması ihtimalinde muhatap bankanın sorumluluğunun doğmayacağı kabul edilmiştir. Bu durumda oluşan zarara, kusuru ile sebebiyet veren düzenleyenin katlanır¹¹¹.

Bu bağlamda çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapılması hâlinde de yapılan ödemeden doğan zararın muhatap banka tarafından karşılanması gerekir. Zararın meydana geldiği an, muhatap bankanın ödememesi gereken düzenleme tarihi tahrif edilmiş bir çeki ödemesiyle ve bu ödediği çek meblağını düzenleyenin hesabına borç kaydetmesiyle meydana gelmiş kabul edilir¹¹².

Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinde muhatap bankanın sorumluluktan kurutulabilmesi bakımından sadece

¹⁰⁸ Öztan, s. 1110.

¹⁰⁹ Çamoğlu, N. 344.

¹¹⁰ Öztan, s. 1110; Bozer/Göle, s. 401.

¹¹¹ İnan, s. 117; Pınar Uzun Şenol, “Çekte Muhatap Bankanın Sorumluluğunun Kapsamı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2013, C. 8, S.2, s. 964.

¹¹² Erdem, Muhatap, s. 150.

düzenleyene yüklenebilecek bir kusurdan bahsedilmesi ilgili hükmün sadece düzenleyen ve muhatap banka arasındaki ilişkiyi değerlendirildiği anlamına gelir¹¹³. Bir başka deyişle muhatap bankanın kusurlu olup olmadığı meselesi sadece birlikte kusurun varlığı hâlinde çekin ödenmesinden doğan zararın muhatap banka ve düzenleyen arasında ne oranda paylaşılacağı hâlinde önemlidir¹¹⁴.

Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi kapsamında muhatap bankanın sorumluluğun doğabilmesi çalışmamızdaki konu özelinde düzenleme tarihi tahrif edilmiş bir çek bulunmalı, muhatap banka bu çeki dayanarak ödeme yapmış olmalı ve düzenleyenin de bu ödemedeki kaynaklı zararı doğmuş olmalıdır¹¹⁵.

Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinden dolayı muhatap bankanın sorumluluğu gerek doktrin gerekse Yargıtay kararlarında da belirtildiği üzere kusursuz sorumluluktur¹¹⁶. Bu nedenle muhatap banka

¹¹³ Törüner, s. 207, Paslı, s. 636, Özdin, s. 29-34; Ayli, s. 108.

¹¹⁴ Kalpsüz/Erem/Çelebicin, s. 140. İsviçre hukukunda da aynı durum için bkz. Kuhn, (Honsell), KUKO OR, Art.1132 Rn. 5.

¹¹⁵ Bozer/Göle, s. 404; Ayli, s. 109. Yargıtay vermiş olduğu bir kararında dava konusu çek, davalı bankaya takas için verilmiş olup çekin tahrifat yapıldığı ileri sürülen kısmında ise paraf bulunduğunu, sahte ve tahrif edilen çekten doğan zarardan muhatap bankanın sorumlu olup çekin tahrifat yapıldığı ileri sürülen kısmında ise paraf bulunması karşısında mümeyyiz davalının davaya konu çekle ilgili olarak ne şekilde kusurlu olduğu açıklanmadan söz konusu davalı bankanın sorumluluğuna hükmedilmesini doğru görmemiş ve kararı bu nedenle davalı banka yararına bozmuştur. Yargıtay 11. HD., E. 2012/8506 K. 2012/11116, T. 27.06.2012. (Legalbank, Erişim Tarihi: 13.03.2023).

¹¹⁶ Öztan, s.1100-1111; Pulaşlı, §34 N.40a; Bozer/Göle, s. 404; Kaya, (Ülgen/Helvacı/Nomer Ertan), s. 347; Reisoğlu, s. 314; Arı, (Karahan/Bozgeyik/Saraç/Ünal), s. 408; Yılmaz, s. 274; Ertekin/Karataş, s. 252; Erdem, s. 85; Özdin, s.33; Cinbaş, s. 290; İnan s. 126; Paslı, s.655; Törüner, s.214; Yener Tanın, s. 808-809; Aydın, s. 85; Aydın/Badak, s. 921; Uzun, s. 335; Abbas Bilgili, "Sahte ve Tahrif Edilmiş Çeki Ödeyen Bankanın Sorumluluğu", *İBD*, Y. 2016, C.90, S.3, s. 134; Kandıralı Karadayı, s. 188; Ayrıca İsviçre'de bkz. Hipple, (Honsell/Vogt/Watter), Basler Kommentar, Art.1132, Rn.4.

kendisinin kusursuz olduğunu ispatlamakla sorumluluktan kurtulamaz. Bir başka ifadeyle, banka önüne gelen çekte düzenleme tarihinin tahrif edildiğini çeki inceleyip kontrol etmiş olsa bile veya çekteki tahrifatın profesyonelce gerçekleştirilmiş olması hâlinde bile yapmış olduğu ödemedi dolay düzenleyen ugradığı zararı gidermekle yükümlüdür¹¹⁷.

Ancak muhatap bankanın kusursuzluğu çekin düzenleme tarihinde yapılmış olan tahrifatın düzenleyen kusurundan kaynaklandığının ispat edilmesi hâlinde muhatap bankayı sorumluluktan kurtarır¹¹⁸. Zira düzenleyene kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusur yüklenmesi muhatap bankayı sorumluluktan kurtarır.

Hamil tarafından ibraz edilen çekteki düzenleme tarihinde yapılan tahrifatın muhatap banka tarafından fark edilmesi durumunda muhatap banka ödeme yapmayacağı için Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin bu durumda uygulanmayacağını söylemek gerekir¹¹⁹. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin uygulanabilmesi için bir zarar doğmuş olmalıdır¹²⁰.

¹¹⁷ Erdem, s. 86, Paslı, s.655-656; Uzun, s. 355, Bilgili, s. 134; Aydın/Badak, s. 911.

¹¹⁸ Paslı, s. 655; Yener Tanın, s. 818; Bilgili, s. 136, İnan, s. 126, Cinbaş s. 291.

¹¹⁹ Öztan, s. 1108 dpn. 126.

¹²⁰ "Yukarıda yapılan açıklamalar ışığında somut olay değerlendirildiğinde; dava konusu, keşidecisi ... ve lehtar..... Telekomünikasyon A.Ş. ve keşide tarihi 20.10.2007 olan, 6.000,00TL bedelli çekin 22.10.2007 tarihinde lehtar tarafından davalı bankanın Hasanpaşa Şubesi'ne ibraz edilerek çek bedelinin tahsil edildiği, ancak davalı banka tarafından çek bedelinin tahsil edildiğine dair çek üzerinde gerekli işlemlerin yapılmadığı, akabinde ise anlaşılamayan bir şekilde çekin davalı bankadan çıkartılarak keşide tarihinin 20.10.2008 olarak değiştirilip tekrar tedavüle konulduğu anlaşılmaktadır.

Birleşen davada davacı vekili, davalı bankanın kendisine ibraz edilen ve karşılığı ödenen çek için gerekli işlemleri yapmaması ve çeki muhafaza edememesi nedeniyle keşide tarihinin değiştirilerek tekrar tedavüle sokulmasında kusurlu olduğunu ileri sürerek çek nedeniyle oluşan maddi zararının tazminini davalı bankadan talep etmekte olup, tahrif edilmiş çeke dayalı olarak bir talepte bulunmamaktadır. Bu hâliyle birleşen davada davalı bankaya karşı kusur sorumluluğuna dayalı olarak

Muhatap bankanın Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında sorumluluğunun azami sınırıysa ödediği tahrif edilmiş çekin bedeli ve işleyecek faiz kadardır¹²¹.

D. Düzenleyenin Sorumluluğu

Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi uyarınca düzenleyen, tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinde kendisine yüklenebilecek kusurunun bulunması hâlinde doğacak olan zarardan bizzat sorumlu tutulabilecektir¹²². Çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapılması durumunda, düzenleyen çeki doldururken senedin tahrif edilmesine imkân verecek boşluklardan kaçınacak şekilde doldurması önemlidir. Bir başka deyişle, düzenleyen çekin tahrifatını kolaylaştırıcı tutumlardan kaçınmada azami dikkatli ve özenli olmalıdır¹²³. Örneğin, düzenleme tarihinde ay ve gün yazılırken 1.2.2024 değil de 01.02.2024 şeklinde yazılması ekleme suretiyle düzenleme tarihinde tahrifat yapılmasının

husumet yöneltildiği uyuşmazlık konusu değildir. Bu durumda her davanın açıldığı tarihteki duruma göre sonuçlandırılması gerektiği gözetildiğinde birleşen dava tarihi itibariyle davacının henüz bir zararı doğmamıştır. Zira davacı dava konusu çeki ciro yoluyla devraldığı ve ticari ilişkisi bulunduğu kendi âkidinden sözleşme ilişkisi çerçevesinde talep edebilme hakkına sahiptir.

Bu itibarla daha önce tahsil edilen çekin, tekrar tedavüle konulması nedeniyle davalı bankanın kusurundan söz edilebilirse de; davacı tarafın öncelikle bu çeki ciro yoluyla devraldığı ve ticari ilişkisi bulunan kendi âkidi aleyhine dava açarak veya takipte bulunarak, alacağını bu şahıstan talep etmesi gerekmektedir. Buna karşılık alacağını tahsil edememesi durumunda ise davacının davalı bankanın kusuru nedeniyle mevcut bir zararının oluştuğunun kabulü gerekir. Bu hâliyle dava tarihi itibariyle davacının zararı muhtemel zarar niteliğinde olup, dava tarihi itibariyle mevcut bir zarar söz konusu olmadığından davalı bankanın haksız fiil sorumluluğundan söz edilemeyecektir. Başka deyişle davalı banka aleyhine açılan birleşen dava erken açılan dava niteliğindedir.” HGK., 21.02.2019, 41/186 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi:10.12.2023).

¹²¹ İnan, s. 126; Aydın, s. 85.

¹²² Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinde “gibi” ifadesinin kullanılmasından düzenleyenin kusurlu davranışına ilişkin tek hâlin bu olmadığı anlaşılmaktadır. Fırat Öztan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Turhan Kitabevi, 2019, s. 250; Bahtiyar/Taşdelen/Biçer/Hamamcıoğlu, s. 176.

¹²³ Bilgili/Demirkapı, s. 171.

önüne geçebilecektir¹²⁴. Tahrifat eylemi her zaman ekleme yapmak suretiyle gerçekleşmez. Örneğin, çekin düzenleme tarihindeki tahrifata kazıntı ile de sebebiyet verilebilir. Bu durumda artık düzenleyenin kusurundan söz edilemez¹²⁵.

Düzenleyenin kusurunun bulunması özellikle de özen yükümlülüğünün ihlâl edilmesi hâlinde ortaya çıkar¹²⁶. Özen yükümlülüğünün tespitindeyse basiretli tacir olma yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediği incelenir. Düzenleyenin tacir olmadığı hâller bakımından çek düzenleyen makûl bir insanın göstereceği objektif özeni göstermesi aranır¹²⁷. Tacir olması hâlinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 18 inci maddesinin 2 inci maddesindeki basiretli tacir olma yükümlülüğüne uygun hareket edilip edilmediği incelenmelidir¹²⁸.

Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca tahrif edilmiş çeki ödeyen muhatap bankanın sorumluluktan kurtulması için düzenleyenin kusurunun bulunmasıyla birlikte, kendisinin de bir kusurunun bulunmaması şarttır¹²⁹. Muhatabın gerçekleşen tahrifatta düzenleyenin kusurunun varlığını ispat etmesi, her zaman kendisinin sorumluluğun tamamen oradan kalkacağı ve zarara tamamen düzenleyenin katlanacağı anlamına gelmez¹³⁰. Düzenleyenin kusurunun varlığı sadece muhatap bankanın kusursuz sorumluluğunu bertaraf edecektir¹³¹. Yani düzenleyenin kusurunun bulunması hâlinde banka ya tamamen sorumluluktan kurtulacak ya da sorumluluğu hafifleyecektir¹³².

¹²⁴ Özdin, s.87; Ayli, s. 117.

¹²⁵ Tekil, s.86; Erdem, s. 88.

¹²⁶ Özen yükümlülüğü hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. Bilgili/Demirkapı, s. 171.

¹²⁷ İnan, s. 128; Törüner, s.215; Cinbaş s. 293; Paslı, s.656-657; Yener Tanın, s. 817; Uzun, s.336; Aydın, s.88; Erdem, s. 89.

¹²⁸ Cinbaş s. 292; Paslı, s. 657, Yener Tanın, s. 817; Uzun, s.336, Aydın, s. 88, İnan s. 128; Törüner, s. 215.

¹²⁹ Kendigelen, s. 341; Bahtiyar/Taşdelen/Biçer/Hamamcıoğlu, s. 176.

¹³⁰ Ayli, s.114.

¹³¹ Özdin, s. 76.

¹³² Uzun Şenol, s. 965.

Çekin düzenleme tarihindeki tahrifata düzenleyenin yardımcısının eylemi de sebebiyet vermiş olabilir. Düzenleyenle muhatap banka arasında çek anlaşması bulunduğu için düzenleyen bu tahrifat fiilinden, yardımcı kişinin eylemlerinden Türk Borçlar Kanunu'nun 116 ncı maddesinin 1 inci fıkrasındaki yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk hükmü kapsamında sorumlu olacaktır. Bu kimselerin neden oldukları tahrifat eyleminden doğan sorumluluk Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi uyarınca bankanın sorumluluğunu ortadan kaldırır ve düzenleyen ilgili hüküm nedeniyle bizzat sorumlu olur¹³³. Tahrifat eylemi bizzat yardımcı kişinin kendisi tarafından yapılmışa sorumluluğun ne olacağı hakkında doktrinde farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bizim de katıldığımız hâkim görüşe göre¹³⁴, görevi gereği çeki elinde bulunduran bu nedenle de çekin düzenleme tarihindeki tahrifatı yapan yardımcı kişinin bu eylemi, borca aykırı eylemler düzenleyene yüklendiği için düzenleyenin asıl fail gibi nitelendirilmesi gerekir. İkinci görüşe göre ise, yardımcı kişilerin bu eylemi işin görülmesi sırasında ortaya çıkan zarar olarak nitelendirilmez. Böylece borca aykırı davranış ve illiyet bağı kesilir. Bu nedenle de düzenleyen, yardımcı kişinin eyleminden sorumlu olmaz ve asıl fail olarak kabul edilmeyeceği için Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi uygulanabilecektir¹³⁵.

Düzenleyenin çek üzerine yazdığı metni sonradan değiştirmesi tahrifat sayılmaz. Çünkü bu değişiklik sonradan ortaya çıkan bir durumun çeki yansıması olup hukuka uygun olduğu kabul

¹³³ Domaniç, s.842; Bilgili/Demirkapı, s. 171; Erdem, s. 89; Yener Tanın, s. 817; Paslı, s. 658; İnan, s.129; Cinbaş, s.295.

¹³⁴ İnan, s. 128; Törüner, s. 215; Cinbaş, s. 295; Paslı, s. 658-659. Erdem de aynı görüşte olmakla birlikte bu durum Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi anlamında bankanın sorumluluğunu kaldıracak şekilde yorumlanmaması gerektiğini, keşideci yardımcılarının kusurlu eyleminden kendisinin kusurlu sayılıp Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin de buna göre uygulanması gerektiğini kabul etmektedir (Erdem, s. 89). Ayrıca ikinci görüş bakımından görevle irtibat kavramının yanlış yorumlandığı hakkında detaylı açıklama için bkz. Paslı s.658 vd.

¹³⁵ Tekil, s. 87-88.

edilmelidir¹³⁶. Diğer kimselerinse senet metninde yaptıkları değişikliklerde, başta düzenleyen olmak üzere, tüm sorumluların muvafakatinin bulunup bulunmadığı aranmalıdır¹³⁷. İlgililerin tümü rıza göstermediyse bu eylemin tahrifat olarak nitelendirilmesi gerekir. Keza, çekin lehtara verilmesinden sonra da senet metninde özellikle de şekli unsurları üzerinde (düzenleme tarihi) yapılacak değişiklikler tahrifat olarak kabul edilmelidir¹³⁸.

E. Sorumluluğun Muhatap Banka Ve Düzenleyen Arasında Paylaştırılması (Müterafik Kusur)

Tahrif edilmiş çekten dolayı sorumluluk kapsamında kusurun banka ve düzenleyende birlikte bulunması da mümkündür. Bu hâlde zarar kusur oranına göre taraflar arasında paylaştırılabilir.

Düzenleyenin kusuru mevcutsa sorumluluğun nasıl olacağı hususunda doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, düzenleyenin kusuru mevcutsa muhatap bankanın kusurlu olup olmadığı incelenmeksizin zarar taraflar arasında paylaştırılmalıdır¹³⁹. Diğer görüşse, birinci görüşten hareketle düzenleyenin kusurunun bulunması hâlinde bankanın sorumluluğunu bütünüyle ortadan kalkmayacağını ama düzenleyenin kusuru ölçüsünde hafifleyeceğini kabul etmektedir¹⁴⁰. Bizim de katıldığımız bir diğer görüşe göre ise, tahrif edilmiş bir çekin ödenmesi rizikosu zaten muhatap bankaya aittir. Bu nedenle düzenleyenin kusurlu olması hâlinde kendisinin sorumluluğuna hükmedilmeli ancak olay bakımından muhatap bankanın kusurlu sayılmasını gerektiren bir durum var ise zarar

¹³⁶ Özdin, s.5 dpn. 7.

¹³⁷ Teoman, s. 21.

¹³⁸ Öztan, s. 498.

¹³⁹ Kusur oranlarının tespiti bilirkişi marifetiyle yapılması gerektiği, ancak hâkimin takdir yetkisini kullanarak gerekçesini açıklamak suretiyle bilirkişi raporuna uymayarak karar verebileceği kabul edilmektedir (Pashı, s.663; Ertekin/Karataş, s. 256). Zira bilirkişi raporu takdiri delil olup, hâkimi bağlamaz. Hâkim, bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir (HMK m. 282).

¹⁴⁰ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 140; Pulaşlı, §30 N. 11.

kusurları oranında paylaştırılmalıdır¹⁴¹. Bu paylaşım da Türk Borçlar Kanunu'nun 52 inci maddesindeki indirimle ilişkin hüküm çerçevesinde yapılmalıdır¹⁴². Düzenleyenin kusurunu ispat yükü ise genel ispat yükü kuralı gereğince tahrif edilmiş çekten dolayı kusursuz sorumluluk atfedilen muhatap bankadadır¹⁴³. Çünkü düzenleyenin kusurunu ispat ettiği oranda kendisi sorumluluktan kurtulacaktır¹⁴⁴. Düzenleyenin kusurunun bulunduğu fakat muhatap bankaya herhangi bir kusurun yüklenemediği hâllerde zararın bütününe düzenleyen katlanacaktır¹⁴⁵.

Muhatap banka düzenleyenin imzası, temsilcinin yetkisi ve imzası, çekin üzerindeki unsurlarda özellikle çalışmamızın konusu bakımından çekin düzenleme tarihinde veya hamilin durumunda şüpheli bir durum varsa çeki uzmanlara incelettirmeli veya mümkün ise düzenleyenden onay almalıdır¹⁴⁶.

F. Muhatap Bankanın Rücu Hakkı

Düzenleme tarihinde tahrifat yapılmış bir çeki ödeyen muhatap banka, Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi kapsamında tahrifatı gerçekleştiren kişiye rücu edebilir. Daha önce tahrifat eyleminin Türk Ceza Kanunu kapsamında suç teşkil edebileceği bahsine değindiğimiz için tekrara düşmemek bakımından bu başlık altında yer vermiyoruz¹⁴⁷. Ayrıca muhatap banka, tahrifatı gerçekleştiren kişiye karşı Türk Borçlar Kanunu'nun 77 inci maddesi uyarınca sebepsiz zenginleşme, Türk Borçlar Kanunu'nun 49 uncu maddesi uyarınca haksız fiil hükümlerine göre dava açabilir¹⁴⁸. Muhatap banka, Türk Borçlar Kanunu'nun 116 ncı

¹⁴¹ İnan, s.126; Öztan, s.1111; Erdem, s. 90-91.

¹⁴² "... Zarar gören keşidecinin kusuru muhatabın sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmıyor ise 818 sayılı BK'nın 44. (6098 sayılı TBK'nın 52.) maddesi gereğince zarar görenin müterafik (ortak) kusuru oranında tazminattan indirim yoluna gidilecektir..." YHGK, E. 2017/131, K. 2019/1395, T. 19.12.2019 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 11.07.2023)

¹⁴³ İnan, s. 127.

¹⁴⁴ Kandıralı Karadayı, s. 190.

¹⁴⁵ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 139, 140; Reisoğlu, s. 312; Pulaşlı, §30 N.11.

¹⁴⁶ Ayli, s.116.

¹⁴⁷ Bkz. Tahrifat Fiilini Gerçekleştirenin Sorumluluğu başlığı.

¹⁴⁸ Kendigelen, s. 346; Paslı, s. 663-664.

maddesindeki yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk hükmü kapsamında düzenleme tarihinde tahrifat yapılmış olan bir çekin ödenmesinden dolayı kusurları varsa çalışanlara da rücu edebilir¹⁴⁹.

Muhatap bankanın, hamilden talep hakkı, ancak çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapıldığını biliyor veya bilmesi gerekiyorsa, yani kötü niyetli hamil olduğundan bahisle mümkün olabilir¹⁵⁰. Bununla birlikte muhatap bankanın iyiniyetli hamilden hataen ödeme sebebiyle talepte bulunamayacağı; ancak tahrifatı gerçekleştiren kişiden talepte bulunabileceği, tahrifatı gerçekleştiren kişinin tespit edememesi durumunda ise zarara muhatap bankanın katlanması gerektiği ifade edilmektedir¹⁵¹.

Muhatap bankanın Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi çerçevesinde uğramış olduğu zarar ile ilgili olarak düzenleyene rücu etmesi mümkün değildir. Zira Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi hükmü incelendiği zaman düzenleyenin kusurunun bulunmaması hâlinde ise zararın butünüyle muhatap üzerinde kalacağı belirtilmiştir¹⁵².

¹⁴⁹ Pashı, s. 664, Uzun, s. 339.

¹⁵⁰ Tekil, s. 93-94; Bilgili/Demirkapı, s. 172; Yener Tanın, s. 823

¹⁵¹ Yener Tanın, s. 823; Uzun, s. 339. Yargıtay da bir kararında muhatap bankanın iyiniyetli hamile karşı hataen ödeme sebebiyle başvurma imkânının olmadığı kabul edilmiştir. "Çeki elinde bulunduran hamilin, çeki kötü niyetle veya ağır kusurla iktisap etmiş olmadıkça geri vermekle yükümlü olmayacağını öngören mülga TTK'nın 704. maddesi karşısında, hamil çekin sahte ve tahrif edilmiş olduğunu biliyor veya söz gelimi çek üzerinde bu eylemlerin varlığı belli olan hallerde bilmesi gerektiği kabul edilebiliyor ise bankanın bu kişiye rücu hakkının tanınabileceği, başka bir anlatımla, hamil kötünüyetli ise, bankanın, bu paranın kendisine geri verilmesini hamilden isteyeceği, iyiniyetli hamile ise hataen ödeme sebebiyle başvurma imkânının olmadığı, sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeyerek zarara uğrayan bankanın ancak bu fiilin failinden zararının tazminini isteyebileceği, (Tekil, s.86,93,94; Eriş Gönen, Türk Ticaret Kanunu, 2010, C.4, s.4361, Öztan, s. 1112) değerlendirilmeksizin davanın kabulüne karar verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir." 11. HD, 10.09.2013, 17465/15363 (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 25.09.2023).

¹⁵² Özdin, s. 127.

Muhatap banka cirantalara karşı talebi, bu kişilerin çekin iktisabında kötü niyetli ya da ağır kusurlu olunması hâlinde söz konusu olabilir. Hâliyle bu durumda muhatap bankanın rücu hakkını kullanabilmesi için kötü niyeti veya ağır kusuru ispat etmesi gerekecektir¹⁵³. Çekin düzenleme tarihinde yapılan tahrifatın gerekli özenin gösterilmiş olması hâlinde fark edilebilecek olması durumunda, cirantanın çeki devralması veya devretmesi muhatap bankaya karşı bir haksız fiil sorumluluğu oluşturur. Bu nedenle muhatap banka cirantaya karşı haksız fiil hükümleri çerçevesinde talepte bulunabilir¹⁵⁴.

G. Muhatap Bankanın Lehine Konulan Sorumluluktan Kurtulma Kaydı

Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi emredici olmadığından genellikle çek anlaşmalarıyla çeklerden kaynaklanan rizikolar düzenleyene bırakılmak istenmektedir¹⁵⁵. Tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinden dolayı bankalar, kendilerini sorumluluktan kurtarmak için çek hesabı sahibiyile yaptıkları çek anlaşmasında, sorumluluğun düzenleyene bırakılması yönünde kayıtlar koymaktadır¹⁵⁶. Bu sorumluluktan kurtulma kaydını veya sorumsuzluk anlaşmalarının geçerliliğini muhatap bankanın kasıtlı veya ağır kusurlu

¹⁵³ Özdin, s. 131.

¹⁵⁴ Özdin, s. 131.

¹⁵⁵ Kalpsüz/Erem/Çelebican, s. 14; Korkut, s. 130; Poroy/Tekinalp, N. 488; Öztan, s. 1116; Bozer/Göle, s. 405; Kendigelen/Kırca, N. 743; Bilgili/Demirkapı, s.174; Kınacıoğlu, s. 327; Reisoğlu, s. 316. Yedek hukuk kuralı olduğu yönünde bkz. Kaya, (Ülgen/Helvacı/Nomer Ertan), s. 347. Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin emredici olmadığı doktrinde genel olarak kabul gören görüş olsa da aksi yönde bkz. Törüner, s. 218. Bununla beraber hükmün emredici hâle getirilmesi gerektiği yönünde bkz. Paşlı, s. 669.

¹⁵⁶ Korkut, s. 129. İsviçre hukukunda da sorumluluğu düzenleyene devreden anlaşmalar için bkz. Hippele, (Honsell/Vogt/Watter), Basler Kommentar OR Art. 1132, Rn.7.

olması ile hafif kusurlu bulunması hâline göre değerlendirmek uygun olacaktır¹⁵⁷.

Türk Borçlar Kanunu'nun 115 inci maddesinde düzenlenen sorumsuzluk anlaşmalarına ilişkin hükümde borçlunun ağır kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin yapılan anlaşmanın kesin hükümsüz olduğu ifade edilmiştir. Bu çerçevede muhatap bankanın kastî hareketi veya ağır kusurlu olması hâlinde, Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesinin 1 inci fıkrası kapsamında düzenleyenin de kusurunun olduğu iddia ve ispat edilmediği takdirde muhatap banka düzenleyenin uğradığı zararı karşılamak zorundadır. Bir başka ifadeyle, muhatap banka ağır kusurundan dolayı sorumludur¹⁵⁸. Bu nedenle de muhatap bankanın sorumluluğu ortadan kaldıran kayıtlar geçersizdir¹⁵⁹.

Muhatap bankanın hafif kusurlu olması hâlinde, Türk Borçlar Kanunu'nun 115 inci maddesinin 3 üncü fıkrası uyarınca, şayet uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun ya da yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun hafif kusurundan sorumlu olmayacağına ilişkin önceden yapılan anlaşmalar hükümsüz kılınmıştır. Bankacılık faaliyeti ve bankacılık hizmetlerinin de uzmanlık faaliyeti gerektirdiğine şüphe yoktur. Bu nedenle, bankanın çek anlaşmasına koyacağı tahrif edilmiş çekten dolayı sorumluluğunun bulunmayacağına ilişkin düzenleme yapılamaz, yapılmış olsa bile hükümsüz¹⁶⁰. Bir başka deyişle, muhatap banka düzenleme tarihinde tahrifat yapılmış bir çekin ödenmesini ister ağır kusuruyla isterse hafif kusuruyla yapmış olsun çek anlaşmasına

¹⁵⁷ İsviçre'de hem düzenleyenin hem de muhatapın kusurlu olması hâlinde, sorumluluğun taraflar arasında nasıl dağıtılacağı hakkında sorumluluk hukukunun genel ilkelerine göre çözümlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hippele, (Honsell/Vogt/Watter), Basler Kommentar OR Art. 1132, Rn.8.

¹⁵⁸ Yener Tanın, s. 821. İnan, s. 142; Törüner, s.218; Ertekin/Karataş, s. 255; Erdem, s. 92.

¹⁵⁹ Korkut, s. 130.

¹⁶⁰ Korkut, s. 131; Uzun, s. 340; Yener Tanın, s. 822; Poroy/Tekinalp, N. 488.

konulan bir hükümle sorumluluğunu bertaraf edemez¹⁶¹. Öyle ki bu ödemeler genellikle bankada çalışanlar aracılığıyla meydana gelmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun 116 ncı maddesinin 1 inci fıkrası uyarınca bu yardımcı kimselerin eylemlerinden bankanın sorumlu olduğu düzenlenmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasındaki düzenleme çerçevesinde muhatap banka bakımından yardımcı kişilerin eylemlerinden doğan sorumluluğun tamamen ya da kısmen sınırlandırılabilceği söylenebilecektir. Ancak yine aynı düzenlemenin son fıkrasındaki hükme bakıldığında muhatap bankanın yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu olmayacağı şeklindeki düzenlemeler kesin hükümsüz kılınmıştır¹⁶².

Banka basit bir araştırmayla saptayabileceği tahrifat eylemini tespit edemez ve ödemede bulunulursa, çek anlaşmasına sorumluluktan kurtulma kaydı konulmuş olmasına dayanarak zararı düzenleyene yükleyemez¹⁶³. Bu bağlamda çekin düzenleme tarihindeki tahrifat bakımından basit bir incelemeyle tespit edilebilecek nitelikte olanlar için sorumluluktan kurtulma kaydı bile olsa muhatap banka zararı düzenleyene yükleyemeyecektir.

Bankanın sorumluluğunun kusursuz sorumluluk esasına dayandığı yukarıda ifade edilmiştir. Sorumluluktan kurtulma kaydı bankanın sadece kusursuz olarak ödemede bulunduğu ihtimâlde geçerli kabul edilmelidir¹⁶⁴.

H. Tahrifat Nedeniyle Hamilin Düzenleyene veya Muhatap Bankaya Karşı Sebepsiz Zenginleşme Davası Açıp Açamayacağı Meselesi

Tahrif edilmiş bir çekin bulunması hâlinde, tahrifat çekin unsurlarını zedelemekle beraber senedi geçersiz hâle getirmemişse, bu bağlamda çalışmamız özelinde düzenleme tarihinin tahrif edilmesi hâlinde hamilin düzenleyen aleyhine sebepsiz zenginleşme davası açıp

¹⁶¹ Kendigelen/Kırca, N. 743; Kendigelen, s. 344; Kaya, (Ülgen/Helvacı/Nomer Ertan), s. 347; Bora, s. 67.

¹⁶² Kendigelen/Kırca, N. 743; Ayli, s.122; Bilgili, s. 140.

¹⁶³ Öztan, s. 1117; Bilgili/Demirkapı, s. 174.

¹⁶⁴ Bora, s. 81.

açamayacağı¹⁶⁵ hususu da değerlendirilmelidir. Bununla ilgili olarak Yargıtay tarafından birbirinden farklı kararlar verildiği görülmektedir¹⁶⁶.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda¹⁶⁷ "... Davaya dayanak yapılan çekin keşide tarihinin 17.03.2010 olarak yazıldığı hâlde sonradan 17.08.2010 olarak değiştirildiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla ortada görünüşte tahrif edilmiş bir çek bulunduğundan bu çeke istinaden TTK'nın 732. maddesi gereğince sebepsiz zenginleşme davası açılması mümkün

¹⁶⁵ Çek bakımından bankanın sorumluluğuna gidilmesi mümkün olmayacağı için sebepsiz zenginleşme davası sadece çek keşidecisine karşı açılabilir. Reisoğlu, s. 291.

¹⁶⁶ Abuzer Kendigelen, "Çatışan ve Yarışan Kararlar", *Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu 2017*, Türk Ticaret Kanunu Sempozyumu 2017, (Yay. Hazırlayanlar: M. Halil Çonkar/İbrahim Çağrı Zengin/Buğra Kesici/F. Pelin Tokcan/Numan Sabit Sönmez, Çatışan ve Yarışan Kararlar, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 181; Bozer/Göle, s. 438 dpn. 591'de belirtilen kararlar. Bono ile ilgili olarak bkz. Kendigelen/Kırca N. 591 olsa da çek için de aynı durum geçerli olacaktır.

¹⁶⁷ Karar için bkz. Yargıtay 11. HD., E. 2014/7750 K. 2014/14949 T. 1.10.2014. Kararda karşı oy da bulunmaktadır. Karşı oy gerekçesi "... Gerek mulga 1086 sayılı Kanun'un 298. maddesi ve gerekse de 6100 sayılı Kanun'un 207. maddesinin açık hükmü uyarınca, çekin keşide tarihindeki söz konusu tahrifat suretiyle yapılan değişikliğin, keşideci tarafından onaylanmaması nedeniyle "yok hükmünde" olduğu, eş deyişle keşide tarihinde mevcut değişikliğin yapılmamış sayılması gerektiği kuşkusuzdur. Somut olayın, yapılan ve saptanan tahrifatın niteliği ile davalı keşidecinin çekin 17.3.2010 tarihinde düzenlendiğine yönelik her aşamadaki ikrar ve kabulleri gözetildiğinde, mahkemece, anılan yasa hükümleri uyarınca, keşide tarihinde yapılan tahrifatın dava konusu çekin geçerliliğine etkili bulunmamasında bir takdir hatası bulunmamaktadır. Açıklanan nedenle, Dairemiz çoğunluğunun ortada geçerli bir çek bulunmadığına yönelik kabulüne ve bozma gerekçesine katılmaya olanak görmüyorum. Bu çerçevede, incelenmeye gerek görülmeyen davalının diğer temyiz itirazları, özellikle davanın zamanaşımı dolduktan sonra açıldığına yönelik temyiz itirazı üzerinde durularak sonucuna göre bir karar verilmesi gerektiği kanusundayım." (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi:12.02.2023) Ayrıca aynı yönde verilen diğer kararların künyeleri hakkındaki açıklamalar için bkz. Kendigelen, 2017 Sempozyum, s. 182, dpn. 12 ve Bozer Göle, s. 172, dpn. 221.

değildir.” demiştir¹⁶⁸. Buna göre Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, tahrif edilmiş çekten dolayı Türk Ticaret Kanunu’nun 732 nci maddesine dayalı olarak bir sebepsiz zenginleşme davası açılmasının mümkün olmadığı yönünde karar vermiştir.

Yargıtay 19. Hukuk Dairesi ise vermiş olduğu bir kararda¹⁶⁹, *“Keşide tarihinde tahrifat yapılmış, ancak diğer unsurları tamam olan çek nedeniyle, ibraz süresi geçirildiğinden, kambiyo hukukundan kaynaklanan haklar yitirilir ise de, taraflar arasında temel ilişki bulunmaması hâlinde, ...eTK 644 (TTK 732) uyarınca sebepsiz zenginleşme hukuksal nedenine dayalı alacak talebinde bulunulabilir”* demiştir. Bu kararda ise Yargıtay yapılan tahrifatın çekin geçerliliğini etkilememiş olması hâlinde hamilin düzenleyene karşı sebepsiz zenginleşme davası açabileceği yönünde karar vermiştir.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi yakın tarihli bir kararda ise, 30.03.2013 düzenleme tarihli çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapılarak 30.05.2013’e çevrilmiş olan bir çekte sebepsiz zenginleşme davasının gerçek düzenleme tarihine göre hesaplanacağını, Türk Ticaret Kanunu’nun 732 nci maddesindeki bir yıllık sürenin gerçek düzenleme tarihine göre bankaya ibraz edilmesi gereken sürenin sonundan itibaren

¹⁶⁸ Yargıtay 11.HD’nin 2013’ten bu yana istikrarlı bir şekilde bu şekilde karar verdiği yönünde ve diğer karar künyeleri için bkz. Kendigelen, 2017 Sempozyum, s. 181.

¹⁶⁹ Yargıtay 19. HD., E. 2015/4711, K. 2015/15671 T. 26.11.2015. (Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi:12.02.2023) Ayrıca aynı yönde verilen diğer kararların künyeleri hakkındaki açıklamalar için bkz. Kendigelen, 2017 Sempozyum, s. 182, dpn. 13. Bir başka kararda da *“... Davalı ..bank A.Ş. ’nin davacı B. T.’a yönelik temyizine gelince davalı banka çekin ciro yolu ile son hamilidir. Çeklerdeki 07.07.2011 tarihinin tahrif edilerek 25.12.2012 tarihine, @25.06.2012 tarihinin 15.01.2013 tarihine dönüştürüldüğü bilirkişi raporuyla anlaşılmıştır. Bu durumda çeklerin tahriften önceki 07.07.2011 ve 25.06.2012 tarihlerinde keşide edildiğinin ve ibraz sürelerinin geçtiğinin kabulü gerekmiştir. İbraz süresi geçen çeklere dayalı olarak hamil kambiyo yolu ile takip haklarını yitirmiş olsa dahi T.T.K. 732. maddesine dayalı olarak keşideciye müracaat hakkı bulunmaktadır. Hal böyle olunca davalı bankaya karşı çeklerin keşidecisi davacı B. T.’ın sebepsiz zenginleşmediğini ispat ile yükümlüdür.”* 19. HD. E. 2016/12593, K. 7095, T. 18.10.2017 (E-Uyar)

işlemeye başlayacağı yönündeki ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır¹⁷⁰. Kanaatimizce de çekin düzenleme tarihinde değişiklik yapılması çeki geçersiz hâle getirmediği için Türk Ticaret Kanunu'nun 732 nci maddesi uyarınca sebepsiz zenginleşme davasının açılmasına bir engel yoktur. Bu durumda, tahrifattan önceki tarih düzenleme tarihi olarak kabul edileceği için bir yıllık süre için tahrifattan önceki tarih esas alınır. Bu nedenle Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin söz konusu onama kararını isabetli buluyoruz¹⁷¹.

Düzenleme tarihinde yapılan değişiklik çeki geçersiz hâle getirmişse örneğin; birden fazla düzenleme tarihinin yaratılması veya tahrifattan önceki düzenleme tarihinin tespit edilememesi gibi hâllerde çek geçersiz sayılır. Bu nedenle artık sadece görünüşte çek olduğu için

¹⁷⁰ “Mahkemece bozma ilamına uyularak yapılan yargılama sonucunda, davaya konu çekin keşide tarihinde tahrifat yapıldığı ve gerçek keşide tarihine göre çekin yasal süresi içerisinde ibraz edilmediğinin anlaşıldığı, bu hâlde kambiyo hukukundan kaynaklanan haklar yitirilmiş ise de, çeki ciro yolu ile hamil olan davalının, dava tarihinde yürürlükte bulunan 6102 sayılı TTK'nun 818/1.-m maddesi yollaması ile çeklerde de uygulanan aynı kanununun 732. maddesine dayalı sebepsiz zenginleşme nedeniyle alacak talebinde bulunabileceği, bu hâlde 1 yıllık sürenin, çeklerin gerçek keşide tarihlerine göre muhatap bankaya ibraz edilebilecekleri sürenin sonundan itibaren başladığı, eldeki davanın süresinde açıldığı, bu hâlde davacının sebepsiz zenginleşmediğini ispat etmesi gerektiği, davacının bu hususu ispatlayamadığı, verilen tedbir kararı nedeniyle alacaklı alacağına geç kavuştuğundan İİK'nun 72/4. maddesi gereğince kötü niyet tazminatı koşullarının oluştuğu gerekçesiyle, davanın reddine... karar verilmiştir. ... SONUÇ: Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, davacı vekilinin bütün temyiz itirazlarının reddiyle usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA,” Yargıtay 11. HD. E.2020/6830, K. 2021/6433, T. 22.11.2021(Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, Erişim Tarihi: 07.07.2023)

¹⁷¹ 08 Temmuz 2020 tarih ve 31179 sayılı Resmî Gazete'de Yargıtay Birinci Başkanlık Kurulunun 07 Temmuz 2020 tarih ve 173 sayılı kararı yayımlanmıştır. Bu karara göre Yargıtay 19. Hukuk Dairesi'nin 03 Ağustos 2020 tarihinden geçerli olmak üzere kapatılmasına ve arşivinde bulunan işlerin anılan tarih itibarıyla Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'ne devrine karar verilmiştir. Yukarıda ifade edilen 11. Hukuk Dairesi'nin kararı da 19. Hukuk Dairesi'nin kapatılmasından sonra verildiği için, bundan sonra Yargıtay'ın uygulamasının bu doğrultuda sürdürüleceği anlaşılmaktadır.

sebepsiz zenginleşme davasının açılması mümkün değildir¹⁷². Ancak bu durum temel hukukî ilişkidenden doğan talep hakkını ortadan kaldırmaz.

SONUÇ

Kambiyo senetleri düzenlendikten sonra senet üzerinde değişiklik yapılabilir. Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi senet metninde değişiklik yapılmasının hukukî sonuçlarını düzenlemiştir. İlgili düzenleme polişe ile ilgili olsa da Türk Ticaret Kanunu'nun 818 inci maddesinin 1 inci fıkrasının ö bendinin atfı uyarınca çeklere de uygulanmaktadır.

Çekin zorunlu unsuru olan düzenleme tarihinde değişiklik yapılması çek üzerinde değişikliklerin önemli bir görünüm şeklidir. Bu değişiklik, iradî ve irade dışı değişiklik (tahrifat) şeklinde gerçekleşebilir. Çekin düzenleme tarihinde değişiklik yapılması durumunda çek ilgililerinin değişikliğe rıza göstermiş olması hâlinde bu eylem tahrifat olarak nitelendirilemez. Çek ilgililerinin tümünün muvafakatinin bulunmaması durumunda ise bu eylem tahrifat olarak nitelendirilir. Bu noktada çekteki değişikliği imzalayarak veya paraflayarak muvafakat eden kişiler bakımından Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi uygulanmaz. Çünkü bu durumda bu kişiler artık imzaladıkları ya da parafladıkları çek metni kapsamında sorumlu olurlar. Çekte yapılan değişikliğe muvafakati bulunmayan kişiler bakımından ise imzaladıkları metin kapsamında Türk Ticaret Kanunu'nun 748 inci maddesi çerçevesinde sorumlulukları devam eder.

Çekin düzenleme tarihindeki tahrifata özellikle ibraz süresinin geçirilmesi hâlinde rastlanmaktadır. Düzenleme tarihi tahrif edilerek çekin ibraz süresi geçtiği hâlde geçmemiş gibi bir görüntü yaratılır. Çekin ibraz süresi geçirilmiş olsa da çekten cayılmamışsa Türk Ticaret Kanunu'nun 799 uncu maddesinin 2 inci fıkrası uyarınca muhatap bankanın ödeme yapması mümkündür. Ancak, çekten cayılmamış olsa da muhatap bankanın tahrif edilmiş bir çeki ödemesi Türk Ticaret Kanunu'nun 812 nci maddesi kapsamında sorumluluğunu gerektirir. Zira muhatap bankanın ödeme sorumluluk ya da yetkileri ancak bütün

¹⁷² Karş. Salih Canöz, "Çek Hukukunda Sebepsiz Zenginleşme", *Legal Banka ve Finans Hukuku Dergisi*, Y.2023, C.12, S. 48, s. 765.

unsurları tamam olan, tahrif edilmemiş çekler içindir; çekten cayılmamış olsa da tahrif edilmiş bir çeki ödemesi sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Muhatap bankanın çekin düzenleme tarihi üzerindeki tahrifatı fark etmeyerek, düzenleyenin geçerli olan cayma beyanını kabul etmeyerek çek bedelini ödemesi durumunda da aynı şekilde sorumluluğu doğar.

Çekte değişikliğin düzenleyen tarafından yapıldığı iddiasında ispat yükü, genel kural gereğince bu iddiada bulunan kişiye aittir. Çekteki düzenleme tarihindeki değişikliğin düzenleyen tarafından yapıldığı ispat edilemezse, tahrifat yapılmadan önceki tarih düzenleme tarihi olarak kabul edilir. Tahrifata yönelik iddia tanık dâhil her türlü delille ve bu arada özellikle senet üzerinde yaptırılacak bilirkişi incelemesiyle ispatlanabilir. Ancak çek üzerinde yapılan tahrifat hâkim tarafından kolaylıkla tespit edilebiliyorsa, bilirkişi incelemesine gerek yoktur. Bununla birlikte Yargıtay çekin düzenlenme tarihinde tahrifat yapıldığı iddiasının her halükârda bilirkişi incelemesi ile açıklığa kavuşturulması gerektiğini kabul etmektedir.

Çekin düzenleme tarihinde yapılan tahrifat kural olarak çeki geçersiz kılmaz; tahrifattan önceki tarih düzenleme tarihi olarak kabul edilir. Bununla birlikte tahrifattan sonra birden fazla düzenleme tarihi yaratılmış veya tahrifattan önceki düzenleme tarihi tespit edilememişse çek geçersiz sayılır.

Tahrifat eylemini gerçekleştiren kimse şartları mevcutsa haksız fiil hükümlerine göre sorumlu tutulur. Muhatap banka tahrifatı gerçekleştiren kişiyi tespit edemezse zarara kendisi katlanır. Bununla birlikte düzenleyenin de tahrif edilmiş bir çekin ödenmesinde kendisine yüklenebilecek kusurunun bulunması hâlinde doğacak zarardan sorumlu tutulabilir.

Tahrif edilmiş olan bir çeki ödeyen muhatap bankanın sorumluluğu kusursuz sorumluluktur. Ancak düzenleyene kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir kusur yüklenmesi mümkünse muhatap banka sorumluluktan kurtulabilmektedir. Hem muhatap bankanın hem de düzenleyenin kusurunun varlığı söz konusu

ise, muhatap bankanın sorumluluğu düzenleyenin kusuru oranında hafifler.

Düzenleme tarihinde tahrifat yapılmış bir çeki ödenmesinden dolayı zarara uğrayan muhatap banka, tahrifat eylemini gerçekleştiren kişiye ve kusuru bulunan düzenleyene karşı uğradığı zararın giderilmesi için dava açabilir. Muhatap bankanın, hamilden talep hakkı, ancak hamilin çekin düzenleme tarihinde tahrifat yapıldığını biliyor veya bilmesi gerekiyorsa, yani kötü niyetli olduğunda mümkündür. Bununla birlikte muhatap banka iyiniyetli hamilden hataen ödeme sebebiyle talepte bulunamaz.

Muhataap banka düzenleme tarihinde tahrifat yapılmış bir çekin ödenmesini ister ağır kusuruyla isterse hafif kusuruyla yapmış olsun çek anlaşmasına konulan sorumluluktan kurtulma kaydıyla sorumluluğunu bertaraf edemez Tahrif edilmiş bir çeki ödeyen muhatap banka ister hafif kusurlu ister ağır kusurlu olsun çek anlaşmasına konulan sorumluluktan kurtulma kaydı ile sorumluluktan kurtulamaz. Yine muhatap bankanın yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu olmayacağı şeklindeki düzenlemeler de kesin hükümsüzdür.

Çekin düzenleme tarihinde yapılan tahrifat, çeki geçersiz kılmamışsa, Türk Ticaret Kanunu'nun 732 nci maddesi uyarınca sebepsiz zenginleşme davası açılabilir. Bu durumda bir yıllık süre, tahrifattan önceki tarih esas alınarak hesaplanır. Düzenleme tarihinde yapılan değişiklik çeki geçersiz hâle getirmişse artık sadece görünüşte çek olduğu için sebepsiz zenginleşme davasının açılması mümkün değildir. Ancak bu durum temel hukukî ilişkiden doğan talep hakkını ortadan kaldırmaz.

EXTENDED SUMMARY

The date of issuance is one of the mandatory elements of a cheque. On the other hand, falsification means the alteration, erasure, correction, crossing out or addition of the signatures or declarations on a cheque, which is filled out by the issuer and put into circulation, without the consent of those who are concerned. According to Article 748 of the Turkish Commercial Code, if the text of a draft is changed, the persons who put their signatures on the draft after the change shall be liable according to the changed text, and those who put their signatures before the change shall be liable according to the original text. This provision is also applicable to cheques due to the reference to subparagraph ö of paragraph 1 of Article 818 of the Turkish Commercial Code. Changing the date of issue, which is a mandatory element of the cheque, is an important form of alteration on the cheque. This alteration may be realised as voluntary and involuntary alteration (falsification).

In the event of a change in the date of issue of the cheque, this act shall not be qualified as a falsification if the persons concerned have consented to the change. In the absence of the consent of all cheque drawers, this act shall be considered as a falsification. In this case, Article 748 of the Turkish Commercial Code shall not apply to the persons who have consented by signing or initialing the change in the cheque. In respect of the persons who do not consent to the change made in the cheque, their liability shall continue within the scope of Article 748 of the Turkish Commercial Code within the scope of the text they have signed.

The falsification of the date of issuance of the cheque is encountered, especially in cases where the submission period has passed. By falsifying the date of issue, it is created as if the cheque's submission period has expired, although it has not. Even though the presentation period of the cheque has passed, if the cheque has not been withdrawn, it is possible for the addressee bank to make payment pursuant to paragraph 2 of Article 799 of the Turkish Commercial Code. However, even if the cheque has not been withdrawn, the payment of a falsified cheque by the addressee bank shall entail liability under Article 812 of the Turkish Commercial Code.

As per the general rule, the claimant shall bear the burden of proof in the allegation that the cheque has been falsified by the issuer. If it cannot be proved that the change in the date of issuance of the cheque was made by the issuer, the date before the falsification shall be accepted as the date of issuance. The allegation of falsification may be proved by all kinds of evidence, including witnesses, and in particular by an expert investigation to be conducted on the promissory note.

As a rule, falsification of the date of issuance of the cheque does not invalidate the cheque; the date before the falsification is accepted as the date of issuance. Nevertheless, if more than one date of issue is created after the falsification or if the date of issuance before the falsification cannot be determined, the cheque shall be deemed invalid.

The person who commits the act of falsification shall be held liable according to the provisions of tort if the conditions regarding the act of falsification exist. If the addressee bank fails to identify the person who committed the falsification, it shall bear the loss itself.

The liability of the addressee bank that pays a cheque that has been falsified is strict liability. Only when negligence can be attributed to the drawer, such as the drawer's negligence in not keeping the chequebook properly, may the correspondent bank be relieved from liability. If both the drawer and the addressee bank are negligent, the liability of the addressee bank is mitigated to the extent of the drawer's negligence.

The drawee bank, which has suffered a loss due to the payment of a cheque with a falsified date of issuance, may file a lawsuit against the person who committed the act of falsification and the issuer, who is at negligence, for the compensation of the loss suffered. The right of the addressee bank to claim from the bearer is possible only if the bearer knows or should have known that the date of issuance of the cheque has been falsified, in other words, with malicious intent.

The addressee bank cannot be relieved of its liability by the release of liability clause in the Cheque Agreement, regardless of whether it has paid a cheque that has been falsified on the date of issuance through gross negligence or slight negligence. The addressee bank, which pays a falsified cheque, cannot

be relieved from liability by the release of liability clause in the cheque agreement, whether it is slightly negligent or grossly negligent.

If the falsification made on the date of issuance of the cheque has not rendered the cheque invalid, an unjust enrichment action may be filed under Article 732 of the Turkish Commercial Code. In such a case, the one-year period shall be calculated based on the date prior to the falsification. If the change in the date of issuance has rendered the cheque invalid, it is no longer possible to file an unjust enrichment lawsuit as it is only a cheque in appearance. Notwithstanding, this situation does not eliminate the right to claim arising from the underlying legal relationship.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-Review: Externes Peer-Review-Verfahren.

Interessenkonflikt: Der/die Autorinnen unterliegt/unterliegen keinem Interessenkonflikt.

Finanzielle Unterstützung: Der/die Autorinnen erklärt/en, dass diese Studie keine finanzielle Unterstützung erhalten hat.

KAYNAKÇA

- AYDIN Sema, "Sahte ve Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Doğan Sorumluluk", *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2010, C.5, S. 1-2.
- AYDIN Hanife/BADAK Zehra, "Çekin Ödeme İçin İbrahimde Muhatap Bankanın Yükümlülükleri", *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Y.2021, C.20, S. 41.
- AYLİ Ali, *Çek Hukukunda Muhatabın Yükümlülükleri*, Seçkin Yayıncılık, 2019.
- AYLİ Ali/YARDIMCIOĞLU Didem, "Çekte Düzenleme Tarihi ve Önemi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan)*, Y. 2014, C.16, Özel Sayı.
- BAHTİYAR Mehmet, "Yargıtay Kararları Işığında Kambiyo Senetlerinde Keşide Tarihi ve İmkansızlığı", *Batider*, Y. 1999, C. 20, S.1.
- BAHTİYAR Mehmet/TAŞDELEN Nihat/BİÇER Levent/HAMAMCIOĞLU Esra, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2022.
- BAUMBACH Adolf/HEFERMEHL Wolfgang/CASPER Matthias, *Wechselgesetz Scheckgesetz Recht des Zahlungsverkehrs mit AGB-Banken/Scheckbedingungen und einer Einführung in das Wertpapierrecht*, C. H. Beck Verlag, München, 24. Auflage, 2020.
- BERNASCONI Michele, (Hrsg: HONSELL Heinrich/VOGT Nedim Peter/WATTER Rolf) *Basler Kommentar Wertpapierrecht*, Helbing Lichtenhahn Verlag, 1. Auflage, 2012.
- BİLGİN Mahmut, "Kambiyo Senetlerinde Tahrifat (Değişiklik Yapılması)", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 11, Özel S.: 2009, (Basım Yılı: 2010).
- BİLGİLİ Abbas, "Sahte ve Tahrif Edilmiş Çeki Ödeyen Bankanın Sorumluluğu", *İBD*, Y. 2016, C.90, S.3.

- BİLGİLİ Fatih/DEMİRKAPI Ertan, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Dora Kitabevi, 2019.
- BORA Sevda, “Çek Hesabı Açma ve Ödemeye İlişkin Muhatap Bankanın Yükümlülükleri”, *Legal Banka ve Finans Hukuku Dergisi*, Y. 2014, C. 3, S.11.
- BOZER Ali/GÖLE Celal, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 2021.
- CANÖZÜ Salih, “Çek Hukukunda Sebepsiz Zenginleşme”, *Legal Banka ve Finans Hukuku Dergisi*, Y. 2023, C.12, S. 48.
- CİNBAŞ Mustafa Eser, *Kambiyo Senetlerinde Senet Metninde Değişiklikler ve Sahtecilik*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- COŞKUN Mahmut, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 2022.
- ÇAMOĞLU Ersin, “Çizilmiş Cironun Hukuki Sonuçları”, *BATİDER*, Y. 2019, C.XXXV, S.2.
- ÇAMOĞLU Ersin, *Kıymetli Evrak Hukukunun Temel İlkeleri*, Vedat Kitapçılık, 2020.
- DOĞAN Özgür, *Kambiyo Senetlerinde Geçersizlik Defileri*, Seçkin Yayıncılık, 2020.
- DOMANIÇ Hayri, *TTK Şerhi IV Kıymetli Evrak Hukuku*, Eskin Matbaası, İstanbul 1990.
- ERDEM Nuri, *Kambiyo Senet Metninde Değişiklikler Tahrifat*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.
- ERDEM Nuri, “Çekte Muhatap Bankanın Ödemeye İlişkin Yükümlülüklerinin Yargıtay 19. Ceza Dairesinin 27.01.2020 Tarihli Kararı Bağlamında Değerlendirilmesi”, *REGESTA*, C. 8, S. 2, Y. 2023, s. 139-178.
- ERİŞ Gönen, *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre: Kıymetli Evrak: Poliçe- Bono - Çek - Makbuz Senedi – Varant*, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- ERİŞ Gönen, *Uygulamalı Çek Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

- ERTEKİN Erol/KARATAŞ İzzettin, *Uygulamada Ticari Senetler*, Yetkin Yayıncılık, 1996.
- HIPPELE, Thomas C., (Hrsg: HONSELL Heinrich/VOGT Nedim Peter/WATTER Rolf) *Basler Kommentar Wertpapierrecht*, Helbing Lichtenhahn Verlag, 1. Auflage, 2012.
- İMREGÜN Oğuz, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2007.
- İNAN Nurkut, *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1981.
- KALPSÜZ Turgut/EREM Faruk/ÇELEBİCAN Gürkan, *Hukuki Yönden Çek*, Ankara, 1974.
- KANDIRALI KARADAYI Merve, *Çekte Düzenleyenin Sorumluluğu*, Seçkin Yayıncılık, 2021.
- KARAHAN Sami/ARI Zekeriyya/BOZGEYİK Hayri/SARAÇ Tahir/ÜNAL Mücahit, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Mimoza Yayıncılık, 2015.
- KENDİGELEN Abuzer/KIRCA İsmail, *Kıymetli Evrak Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KENDİGELEN Abuzer, *Çek Hukuku*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2021.
- KINACIOĞLU Naci, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Gazi Büro Kitabevi, 1993.
- KORKUT Ömer, *Çekte Muhatap Bankanın Araştırma-Bildirim Yükümlülüğü ve Hukuki Sorumluluğu*, Karahan Kitabevi, 2019.
- KÖLE Mehmet/GÖRGÜLÜ Fatma, "Son Düzenlemeler Işığında Çekin Şekil Şartları Ve Çeke Dayalı Kambiyo Senetlerine Özgü Takip Yolları", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2016, C. 21, S. 35.
- KUHN Hans, (Hrsg. HONSELL Heinrich), *Kurzkommentar Obligationenrecht*, Helbing Lichtenhahn Verlag, 1. Auflage, 2014.
- KUHN Hans, (Hrsg. ROBERTO Vito/TRUEB Hans Rudolf) *CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht*, Schulthess Juristische Medien AG, 2016.

MOROĞLU Erdoğan/KENDİGELEN Abuzer, *İçtihatlı Notlu Türk Ticaret Kanunu, On İki Levha Yayıncılık*, 2014.

NARBAY Şafak, *Çekten Cayma ve Ödeme Yasağı*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999.

ÖZDİN Funda, *Muhatabın Keşideciye Karşı Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekten Doğan Sorumluluğu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006.

ÖZTAN Fırat, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Turhan Kitabevi, 1997.

ÖZTAN Fırat, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Turhan Kitabevi, 2019.

PASLI Ali, "Sahte ve Tahrif Edilmiş Çek", *İstBD.*, Y. 2000, C. 74, S. 7-8-9.

POROY Reha/TEKİNALP Ünal, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Vedat Kitapçılık, 2018.

REİSOĞLU Seza, *Çek Hukuku*, Ankara, 2011.

RIZZI Marco Athos, (Hrsg. KREN KOSTKIEWICZ Jolanta/WOLF Stephan/AMSTUTZ Marc/FANKHAUSER Roland), *OR Kommentar Schweizerisches Obligationenrecht*, Orell Füssli Verlag AG, 2016.

SEKMEN Orhan, "Sahte ve/veya Tahrif Edilmiş Çek", *İstanbul Barosu Dergisi*, Y. 2010, C.84, S. 6.

TEKİL Müge, *Çekte Muhatap Bankanın Hukuki Sorumluluğu*, İstanbul, 1997.

TEOMAN Ömer, *Yaşayan Ticaret Hukuku Cilt 1, Hukuki Mütalaalar, I Kitap*, 1989-1991, İstanbul, 1992.

TEOMAN Ömer, "İki Farklı (Keşide) Tarihi İçeren Çeklerin Hukuki Durumu", Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları, Sempozyum Tarihi: 12.06.2009.

TÖRÜNER Ekrem, "Ticaret Yasamız Açısından Çekte Sahtekarlık ve Tahrifat", *ABD*, 1980, S.1.

- TUNA Ergun/GÖÇ GÜRBÜZ Didem, *Ticaret Hukuku Prensipleri (Kıymetli Evrak)*, Beta Yayıncılık, 2018.
- TÜZEMEN ATİK Ebru, *Açık Kambiyo Senetleri*, Seçkin Yayıncılık, 2021.
- UZUN ŞENOL Pınar, “Çekte Muhatap Bankanın Sorumluluğunun Kapsamı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y.2013, C. 8, S.2.
- UZUN Nihat Şenol, “Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekte Bankanın Hukuki Sorumluluğu”, *REGESTA*, C.5, S.2, 2020.
- UYAR Talih, “İcra Hukukunda Çek’in Geçerlilik Koşulları”, *Legal Hukuk Dergisi*, Y. 2007, C. 5, S.59.
- ÜLGEN Hüseyin/HELVACI Mehmet/KAYA Arslan/NOMER ERTAN, Füsun, *Kıymetli Evrak Hukuku*, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2021.
- WIDMER, Ernst A., (Hrsg: HONSELL Heinrich/VOGT Nedim Peter/WATTER Rolf) *Basler Kommentar Wertpapierrecht*, Helbing Lichtenhahn Verlag, 1. Auflage, 2012.
- YASAN Mustafa, “Çek Kanunu Geçici M.3 F.1 Uyarınca Üzerinde Yazılı Düzenlenme Tarihinden Önce İbrazı Geçersiz Olan Çekin, Muhatap Banka Tarafından İşleme Konması (ve Özellikle Ödenmesi)”, *TAAD*, Y.5, S.19 (Ekim 2014).
- YENER TANIN Hilal, “Sahte veya Tahrif Edilmiş Çekin Ödenmesinden Kaynaklanan Sorumluluk”, *İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Y. 2017, C.16, S.2.
- YILMAZ Asuman, *Kambiyo Senetlerinde (Poliçe-Bono-Çek’de) Defiler*, Aristo Yayınevi, 2017.

